

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ....	6
1.1. Розвиток теорій міжнародної міграції.....	6
1.2. Соціально-економічні чинники міграційного процесу.....	16
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ ДЛЯ ЕКОНОМІК КРАЇН.....	23
2.1. Зміна доходу на душу населення під впливом іммігрантів.....	23
2.2. Значення грошових переказів мігрантів для економік	28
2.3. Роль мігрантів у підвищенні економічного розвитку країн: емпіричні дані Європи.....	35
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ В НИХ.....	44
3.1 Методи управління міжнародними міграційними потоками.....	44
3.2 Аналіз міграційних процесів в Україні та їх наслідки.....	54
Висновки до розділу 3.....	63
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми: Міграція населення появилася в нашому житті ще сотні років тому, але саме з початком розвитку глобалізації, вона стала більш помітною. На сьогоднішній день питання міжнародної міграції є одним з найбільш обговорюваних в усьому світі. Це спричинено тим, що вона впливає на всі сфери життя суспільства: від економічного до культурного, особливо це стосується приймаючих країн, та країн з якої населення мігрує.

Особливої уваги потребує регулювання міжнародної трудової міграції, яке є складним процесом, оскільки на нього мають вплив багато чинників. Коли держава забезпечує дотримання міжнародних стандартів регулювання міграційних потоків, враховуючи як національні інтереси, так і інтереси зовнішніх мігрантів, така політика сприяє вирішенню демографічних дисбалансів, розвитку ринку праці і допомагає у формуванні позитивного іміджу на міжнародній арені.

Головні проблеми, з якими зіткнулося людство - це порушення прав мігрантів, трудова експлуатація особливо вразливих груп жінок і дітей, жаклиний злочин торгівлі людьми, нестабільність фінансового регулювання міграційної системи грошових переказів, негативне сприйняття мігрантів громадянським суспільством, а також відсутність єдиної фактологічної бази та загального підходу до розуміння проблеми серед держав.

Мета і завдання дослідження: Метою наукового дослідження є визначення науково-методичних засад механізму впливу міграції робочої сили на економіку країн і розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності інструментів політики регулювання міжнародної міграції робочої сили як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено такі завдання:

- дослідити розвиток теорій міжнародної міграції;
- визначити соціально-економічні чинники міграційного процесу;

- проаналізувати зміну доходу на душу населення під впливом міжнародної міграції;
- визначення важливості грошових переказів мігрантів для економік країн;
- дослідити роль мігрантів у підвищенні економічного розвитку країн Європи;
- проаналізувати методи управління міжнародними міграційними потоками;
- визначити наслідки міграційних процесів в Україні;
- надати рекомендації, щодо міграційної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є процес міжнародної міграції робочої сили у контексті глобалізації світового господарства і сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Предметом дослідження є науково-методичні аспекти впливу міжнародної міграції робочої сили на економічний розвиток країн ЄС і України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань був проведений теоретичний аналіз наукової літератури, звітів міжнародних організацій в галузі економіки, міграції, демографії. Для досягнення поставленої мети в роботі використовувалися загальнонаукові і специфічні методи дослідження. Для виявлення науково-теоретичних основ міжнародної міграції було використано методи аналізу і синтезу, теоретичного узагальнення, історичний, науковоаналітичний, систематизації та класифікації. Для надання кількісної оцінки чинникам міжнародної міграції і її впливу на національну економіку використовувався статистичний метод.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що результати і висновки проведеного аналізу в роботі, можуть бути використані для вдосконалення механізму управління міграційними потоками в кожній країні та отримання максимальної вигоди від даного процесу.

Апробація результатів роботи: Основні теоретичні та практичні положення роботи отримали схвалення на міжнародній науково-практичній конференції “Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний т зарубіжний досвід”, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль 14-15 квітня 2021 року.).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ

1.1 Розвиток теорій міжнародної міграції

Протягом всієї історії людства кожен індивідуум мав бажання домогтися кращого життя, забезпечити безпеку і добробут свого існування. Саме це прагнення було потужною і рушійною силою для освоєння нових територій, асиміляції різних. Міграція завжди була одним з коридорів для досягнення кращих умов життя. Вона вимагала прояви мужності, перевіряла готовність приймаючих територій до інтеграції людських потоків. Не тільки відображала потреби суспільства і ступінь його задоволеності сучасним світом, а й виявляла основні недоліки системи світового устрою.

Сьогодні міжнародна міграція виступає важливим ресурсом розвитку для приймаючих країн і країн транзиту. Пріоритетним завданням світової спільноти є виявлення способів вилучення з цього глобального явища максимально позитивних ефектів і зведення до мінімуму його негативних наслідків. Головні проблеми, з якими зіткнулося людство - це порушення прав мігрантів, трудова експлуатація особливо вразливих груп жінок і дітей, жахливий злочин торгівлі людьми, нестабільність фінансового регулювання міграційної системи грошових переказів, негативне сприйняття мігрантів громадянським суспільством, а також відсутність єдиної фактологічної бази та загального підходу до розуміння проблеми серед держав.

Міграція населення - це багатовимірне явище, причини і наслідки якого повинні розглядатися на макро- і мікрорівнях і тільки в контексті з іншими соціальними, економічними, демографічними, політичними процесами. Рішення про міграцію завжди (якщо тільки мова не йде про насильницькі переселення) приймається на мікрорівні - на рівні індивіда, сім'ї, домогосподарства. Однак на прийняття цього рішення впливають численні обставини, в рамках яких діють індивіди, сім'ї та домогосподарства. Аналогічно

наслідки міграції не тільки позначаються на безпосередніх учасниках процесу пересування, але і зачіпають всі структури, в яких вони існували до і після акту міграції, включаючи залишений населений пункт і країну, що приймає суспільство, держава призначення, а в певному сенсі і сформовані світогосподарські зв'язки. Якщо міграції мають масовий характер, ці взаємодії проявляються особливо помітно. Вони можуть видозмінюватися - вже під впливом міграційних процесів - і стимулювати нові хвилі міграції. Теоретичне осмислення цієї складної системи взаємозв'язків можливо тільки на основі системного підходу. Тому системний, комплексний підхід є основним методологічним принципом вивчення міграції.

Із зростанням кількості міграційних потоків по всьому світу набирають значущості науково-практичні дослідження міграції як глобального явища. Міжнародна трудова міграція є складним соціально-економічним процесом, який розвивається дуже стрімко в останні десятиріччя. На міграцію впливають економічні, політичні, соціальні, екологічні та інші чинники. Суттєвий вплив на інтенсифікацію процесу міграції чинить глобалізація; з її розвитком бар'єри в'їзду до країн знижуються, уможливаючи майже безперешкодний рух людей, що прагнуть знайти кращу роботу, жити у країні з вищим рівнем життя, або уникнути проблем, що спіткають їх у власній країні.

Ще одним важливим фактором, який впливає на посилення міграційних потоків є прорив у сфері інформатизації, що спостерігається в світовій економіці і поширений навіть у тих країнах, що давно вважалися досить відсталими. Сьогодні немає дефіциту в джерелах інформації про засоби переміщення і оселення у країни з більш розвинутою економікою, що стало очевидною обставиною, яка спрощує процес міграції.

Період активної концептуалізації міграційних процесів в останній третині ХХ - початку ХХІ ст. збігається за часом з посиленням наукової уваги до процесів глобалізації. Це не випадково. Глобалізація об'єктивно передбачає максимально широкий погляд на пояснення причин і наслідків складних взаємозв'язків між країнами, в тому числі міграційних. Те, що в ХІХ ст.

розглядалося як результат формування якихось «внутрішніх» причин для міграції, в кінці ХХ ст. не може не розглядатися з урахуванням розвитку інституційної, інформаційної, транспортної інфраструктури, світового ринку праці, масштабних неформальних соціальних мереж - всього того, що створила глобалізація.[4]

Глобалізація - це сучасне явище, складовими частинами якого є рух капіталу, інформації, технології, незбалансований економічний фон, міграційний рух, зокрема, інтелектуальна міграція. Вивчаючи ці питання, Я.В. Петрова пропонує основні «постулати» світового міграційного руху: міграція стає більш інтенсивною; потоки людей мігрантів достатньо великі, але менш мобільні, на відміну від потоків капіталів, товарів, технологій, які не так залежать від державних та бюрократичних перешкод. Значну роль відіграє і кон'юнктура ринку праці [2]. Зокрема, незважаючи на відносно невелику частину спрямованого переміщення науково-технічних кадрів, інтелектуальна міграція має значну роль для світового розвитку при адекватному використанні її можливостей, тому держави повинні формувати міграційну політику органічного поєднання інтересів громадян [1].

Більшість міграційних теорій, які прийнято вважати загальноновизнаними, «класичними», виникли на Заході, зокрема в тих країнах, які найбільшою мірою відчували і відчують на собі вплив процесів міжнародної міграції. У США, Канаді, Австралії, європейських державах накопичений великий досвід концептуалізації міжнародної міграції. Основоположником міграційної теорії прийнято вважати англійського географа Е. Равенштейна, який в самому кінці ХІХ ст. сформулював так звані «Закони міграції».[3] Багато з помічених ним закономірностей дійсно зберігають актуальність до теперішнього часу. Найбільш актуально звучить положення про те, що в основі міграції лежать насамперед економічні причини.

В своїй праці «Закони міграції» Равенштейн сформулював «закони», згідно яких причини міграції криються в основному у різниці економічних умов розвитку регіонів, у перевазі мігрувати у центри комерції або промисловості та

ін. Підхід до аналізу причин міжнародної міграції як різниці в доходах між регіонами (країнами) залишається домінуючим і на сьогоднішній день.

В літературі склалися такі підходи до дослідження міграції населення: функціональний, історично-структурний, економічний, соціологічний. Цілий ряд західних наукових теорій вважаються - багато в чому заслужено - «класичними». На цих теоріях в даний час будується більшість емпіричних досліджень і ґрунтується побудова моделей державного управління міграційними процесами.

Пізніше Е.Лі розглядає міграцію як результат «позитивних» і «негативних» факторів, що впливають на мігрантів у країнах-реципієнтах і країнах походження. Згідно класифікації міграційних факторів, представленою Е.Лі, вони поділяються на чотири групи [5, с. 50]:

- Фактори, які пов'язані з місцем походження;
- Фактори, які пов'язані з місцем призначення;
- Перешкоджаючі фактори;
- Особисті фактори.

Е.Лі відзначає, що набір факторів, які визначають рішення про міграцію не є однозначним і може змінюватись в залежності від обставин для конкретної людини. Більше того, одні й ті самі фактори можуть мати позитивний або негативний вплив в країнах походження і призначення. Аналізуючи поведінку мігрантів, Е.Лі доходить висновку, що рішення мігрувати не завжди раціональне і навіть іноді містить ірраціональну складову у більшій мірі, ніж раціональну. Тому слід очікувати багато виключень з цих узагальнень [5, с. 51].

Як неокласична теорія, так і структурно-історичні теорії не пояснюють, чому одні люди в певній країні наважуються на міграцію, а інші - ні і чому люди схильні мігрувати переважно між певними країнами. Відповідь на це питання спробувала запропонувати модель «push and pull чинників» [5]. Ще в середині 1960-х рр. Е. Лі, відштовхуючись від законів Равенштейна, створив нову теоретичну конструкцію, припустивши, що людина приймає рішення про міграцію в залежності від:

- 1) чинників, які визначаються районом / країною вибуття;
- 2) факторів, що визначаються районом / країною призначення;
- 3) так званих «проміжних обставин» (відстань, розвиток транспортної мережі, міграційна політика і т. д.).

Е. Лі показав, що міграційні потоки між певними пунктами / районами / країнами відбуваються не тільки тому, що обставини, що впливають на міграцію, сильно локалізовані, але також внаслідок потоку інформації, який «повертається» з країн призначення і впливає на прийняття рішення про міграцію наступних мігрантів. В результаті цього інформаційного потоку на двох полюсах міграційного вектора, структурується уявлення про притягуючі і відштовхуючі фактори, які визначають рішення людей про міграцію. Оскільки модель «тяжіння-виштовхування» Е. Лі фокусується на індивідуальному виборі та в кінцевому рахунку прагне до зрівнювання «плюсів» і «мінусів», вона певною мірою асоціюється з неокласичною теорією на мікрорівні.[5]

Принципово інше тлумачення міграції пропонує структурно-історичний підхід, коріння якого можна знайти в марксистській політичній економії, а найбільш повне відображення - в теорії світових систем [6] та концепції нового міжнародного економічного порядку [7]. Фактично структурно-історичний підхід виник як антитеза неокласичної теорії. Його прихильники постулюють поділ світу на більш розвинені і менш розвинені країни, які мають різний доступ до ресурсів розвитку, і капіталізм, проникаючи в менш розвинені країни і втягуючи їх в міжнародні міграційні потоки, лише посилює цю нерівність. Замість модернізації та поступового економічного прогресу, про який говорить неокласична теорія, бідні країни опиняються в пастці свого маргінального положення в глобальній геополітичній структурі.

Активні дослідження міграції в рамках структурно-історичного підходу велися в 1970-х і особливо в 1980-х рр. Міжнародна міграція інтерпретувалася як результат асиметричного розвитку в результаті поширення капіталістичних виробничих відносин і як фактор, ще більш сприяє нерівності [8].

На цьому ж фоні з'явилася концепція залежного розвитку [9], яка розглядає міжнародну міграцію не просто як небажане для економіки менш розвинених країн явище, але як один з факторів закріплення відсталості і залежності, а аж ніяк не як ресурс економічного та соціального розвитку. Відповідно з цією точкою зору міграція руйнує традиційні зв'язки в сільських суспільствах, підриває їхню економіку і насильно «виштовхує» людей з традиційного господарства [10].

Ця точка зору багато в чому збігається з позицією прихильника теорії світових систем І. Валлерстайна, який класифікує країни за їх положенням в світовій економічній системі та розділяє їх на центральні (core), напів-периферійні (semi-peripheral), периферійні (peripheral) і ізольовані країни, що випадають з системи (external) [11;12]. У цій конструкції розвиток капіталістичних відносин в периферійних країнах супроводжується міграційним впливом з них «зайвого» населення. Фактично глобалізація «підганяє» рух міграційних потоків під мінливі потреби світового ринку праці. Люди втягуються в міграційний рух тому, що традиційні структури, в яких вони існували, виявляються зруйнованими внаслідок їх включення в глобальну економічну систему.

Зайва жорсткість конструкцій, пропонованих цим напрямком, не залишає місця суб'єктивним рішенням людей, відводячи їм лише роль пішаків в грі. Крім того, версія історичної зумовленості глобального світопорядку була фактично спростована недавньою «реструктуризацією» світової системи, коли цілий ряд колишніх відсталих країн, звідки населення масово виїжджало в більш «успішні» держави, досягли вражаючого економічного прогресу, незважаючи на їх більш глибоке структурне вбудовування в світову капіталістичну систему, а може бути, саме завдяки йому [13]. Країни Південної Європи і «азіатські тигри» завдяки включенню в процеси капіталістичної глобалізації, а можливо, і їх активної участі в світовому ринку праці та міжнародної міграції, потрапили в число передових країн світу, незважаючи на похмурі прогнози, що звучали ще кілька десятиліть тому [14]. Звернемо увагу

на те, що ці країни були і залишаються активними учасниками міграційних процесів та міжнародна міграція відіграє важливу роль в їх сучасному економічному розвитку, при тому, що міграційні потоки, що зв'язують їх з іншими країнами, стали більш різноманітними і різноспрямованими.

Дослідники все більше сходяться на думці, що капіталізм сам по собі навряд чи можна звинувачувати в відсталості країн і регіонів. Зрушення, що відбуваються у світовій системі, позначеної І. Валлерстайн, говорять скоріше про те, що перспективи економічного розвитку країн в набагато більшому ступені залежать від умов, в яких вони відбуваються, зокрема від того, як цей розвиток узгоджується з інституційними структурами, від того, в якій мірі отримала розвиток міждержавна інтеграція в даному регіоні, нарешті, від того, яка обрана економічна стратегія. Залежно від цих обставин включення країн в світову систему капіталізму може мати негативні або позитивні наслідки для різних груп населення. Так, трудова міграція не може інтерпретуватися лише як відчайдушна втеча від бідності, і не тільки тому, що найбільш бідні, як правило, в добровільній міграції не беруть участь, але також тому, що люди вибирають міграцію не тільки як стратегію виживання, але також як стратегії розвитку. І цей розвиток дійсно відбувається - через зворотні потоки грошових переказів, досвіду, ідей і людей (поворотна міграція).

Принципово іншу відповідь на питання про те, як і чому приймається рішення про міграцію на мікрорівні, запропонувала теорія, що отримала назву «нова економічна теорія міграції». Залишаючись в цілому на позиціях неокласичної парадигми, нова економічна теорія міграції ставить в центр міграційної конструкції не окремого мігранта, а сім'ю або домогосподарство. Рішення про міграцію приймається колективно, членами сім'ї і є частиною загальної сімейної стратегії [15]. У такому контексті міграція одного (або кількох) членів сім'ї розглядається як спосіб не тільки максимізувати очікуваний індивідуальний дохід, але також мінімізувати ризики, пов'язані з веденням господарства [16]. При цьому мінімізація ризиків може бути навіть більш сильним стимулом для участі в міжнародній міграції, ніж існування

різниці в рівнях заробітної плати. Один з членів сім'ї може бути направлений на роботу в іншу країну для того, щоб зайняти місце на ринку праці, що не залежний від кон'юнктури своєї країни, і підтримувати сім'ю грошовими переказами [17].

Грошові перекази мігрантів, які залишилися поза увагою неокласичної теорії і структурно-історичних концепцій, виведені новою економічною теорією міграції на перший план [18]. Конструкція нової економічної теорії міграції не в змозі пояснити всі форми і види сучасного міграційного руху. Концентруючись на економічних факторах міграції і вдало інтерпретуючи тимчасову трудову міграцію, вона втрачає сенс, якщо мова заходить про переселення всієї родини. Крім того, вона пояснює причини міграції односторонньо, не зачіпаючи «приймаючу сторону». Проте в сучасних умовах очевидного зростання уваги до водних потоків грошових переказів мігрантів, сумарний обсяг яких в глобальному масштабі досяг в 2020 р майже 554 млрд доларів[67], і їх ролі в економічному розвитку країн походження, значення нової економічної теорії міграції в поясненні механізму, а головне - наслідків і перспектив міжнародної трудової міграції, важко переоцінити.

На макрорівні альтернативою статичному підходу, характерного для неокласичної теорії і структурно-історичної концепції, стала концепція мобільного переходу, розроблена В. Зелінським [19]. Зелінський уточнює і розвиває теорію демографічного переходу, включаючи в нього, крім змін у рівнях народжуваності і смертності, також динаміку територіальної мобільності населення. Згідно з концепцією Зелінського, кожному з зазначених ним п'яти етапів демографічного переходу притаманні певні форми мобільності населення. Саме послідовну зміну цих форм він назвав мобільним переходом. Таким чином, у міру модернізації суспільства не просто зростає загальна територіальна мобільність населення, але характер міграційних процесів змінюється в міру проходження фаз переходу.

Новаторський підхід Зелінського полягав насамперед у тому, що він уже тоді відчув роль глобалізації в видозмінах міжнародної міграції та розглянув

міграційні процеси в їх структурній динаміці і в зв'язку з іншими динамічними процесами, як демографічними, так і соціально-економічними: економічним зростанням, розвитком транспорту, формуванням нових каналів передачі інформації, збільшенням (або скороченням) економічних можливостей, зростанням добробуту населення як умовою формування міграційних намірів. Запропонована ним модель має чітко виражений просторово-часовий характер [20]. Концепція мобільного переходу стала методологічною основою для багатьох більш пізніх досліджень взаємозв'язку міграції та соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації [21].

Побудувавши свою концепцію на підставі досвіду європейських країн, Зелінський спробував надати їй універсальний характер, припускаючи, що всі країни обов'язково повинні пройти аналогічний шлях. Претензія на універсальність виявилася одночасно і сильною, і слабкою стороною концепції мобільного переходу. Зелінський не розкриває причинно-наслідкового зв'язку між демографічними змінами і змінами форм територіальної мобільності населення. У той же час видається, що цей зв'язок носить не прямий, а опосередкований характер, тобто в результаті включення економічних, соціальних, політичних та інших факторів. Люди не мігрують лише тільки тому, що чисельність населення швидко зростає. Якщо зростання населення поєднується з високими темпами економічного зростання, як це має місце, наприклад, в країнах Перської затоки, більшість жителів не проявляють схильності до міграції. У той же час в країнах з дуже низькими темпами зростання населення і навіть при негативному природному прирості може спостерігатися значний відтік населення при несприятливих економічних і політичних умовах, як це має місце в Росії, Україні, Польщі і т. д.

Критики Зелінського звертають увагу на те, що низька міграційна активність в традиційних суспільствах - це не більше ніж досить популярна в західній літературі омана, яку спростовано результатами багатьох досліджень по Європі, Японії і сучасним країнам, що розвиваються, які доводять, що в

«традиційних» селянських суспільствах може спостерігатися досить висока мобільність населення [22].

Втім, ці критичні зауваження анітрохи не применшують цінності основної ідеї Зелінського про наявність фундаментального зв'язку між певними формами міграції населення, з одного боку, і процесами соціально-економічного і демографічного розвитку - з іншого. Безсумнівно, цей підхід більш відповідає реальності і може бути емпірично доведений, на відміну від розглянутих вище теорій структурно-історичного спрямування або, скажімо, теорії «тяжіння-виштовхування».

Подальший розвиток і деталізацію теорія мобільного переходу отримала в роботах Ф. Мартіна і Дж. Тейлора, які з економічної точки зору роз'яснили анатомію так званого «міграційного горба», спираючись на закладену Зелінським парадигму «міграція - розвиток». Мається на увазі тимчасове збільшення масштабу міграції, яке зазвичай проходять країни по ходу їх економічного розвитку і яке на графіку отримує форму перевернутої букви U, тобто нагадує горб [23]. На ранніх стадіях розвитку деяке зростання доходів призводить до зростання міграції, оскільки необхідна наявність коштів для того, щоб люди змогли реально оцінити, чи впораються вони з витратами і ризиками, пов'язаними з участю в міграції. У міру зростання добробуту і виникнення міграційних мереж все більша частина населення втягується в міграційні процеси. На більш «зрілих» стадіях розвитку відтік населення скорочується, і країни, що раніше експортували свої трудові ресурси, перетворюються в імпортерів робочої сили. Саме це сталося в останні десятиліття з цілою низкою держав в Південній Європі і Східній Азії: Іспанією, Італією, Грецією, Малайзією, Тайванем, Південною Кореєю, а також Ірландією і Чилі.

Пояснювати міграцію лише динамікою демографічних і економічних факторів було б явним спрощенням. Досвід показує, що в країнах з приблизно однаковими темпами демографічного зростання і рівнем економічного розвитку відбуваються часом абсолютно різні міграційні процеси. Масштаби і напрямки

міграції визначаються взаємодією безлічі змінних, таких як місце розташування країни, її місце в системі світового господарства, розподіл доходів, безробіття, розвиток системи освіти, характер політичного режиму, рівень безпеки життя, екологія, наявність історичних політичних і культурних зв'язків з іншими державами, імміграційна політика і т. д. Взяті разом, ці фактори формують схильність і можливості людей до міграції. Те, наскільки проявляться характеристики мобільності населення на різних фазах мобільного переходу Зелінського, багато в чому визначається взаємодією всіх цих чинників.

1.2 Соціально-економічні чинники міграційного процесу

У кожного мігранта своя історія і свої причини, за якими він вирішує змінити життя і відправитися в іншу державу. Однак, можна виділити основні причини: економічні, соціальні, політичні. Якщо провести опитування серед мігруючого населення, на перші рядки рейтингу завжди вийдуть економічні причини їх переїзду. Природно, що міграційні потоки спрямовуються в бік країн з більш розвиненою економікою.

Інша назва такого типу міграції - трудова. Часто в одних країнах є надлишок робочої сили, а в інших велика кількість капіталу. Трудові резерви якраз і прагнуть туди, де є гроші і робочі місця в сфері виробництва і послуг. Це основна причина міграції більшості людей

Нерозвинена економіка тягне за собою відсутність соціального захисту населення. Можна виділити чисто соціальні причини: возз'єднання сімей, укладення шлюбу з іноземцем, переїзд за програмою навчання. Часто поштовхом масовий міграції стає зміна політичної ситуації в країні. Наприклад, державний переворот. Таким прикладом стала масова міграція дворянства після Жовтневої революції.

Самих мігрантів можна розділити на дві великі категорії: гуманітарні та економічні. До гуманітарних мігрантів належать шукачі притулку та біженці. Зазвичай ці особи мігрують до країн, географічно близьких до країни

походження. Протягом останнього десятиліття Афганістан був основним джерелом гуманітарних емігрантів, і Пакистан та Іран стали основними країнами їх призначення [41]. Економічні мігранти, навпаки, мігрують з метою працевлаштування або покращення фінансового становища. У минулому ці мігранти, як правило, переїжджали з бідніших до багатших країн, однак останні дані свідчать про те, що це починає змінюватися із збільшенням рівня південно-південної та кругової міграції.

Факторами соціального поштовху можуть бути етнічні, релігійні, расові та культурні переслідування. Війна або загроза конфлікту також є основним фактором, що стимулює міграцію. Наприклад, в австралійському контексті більшість шукачів притулку, які прибули на човні за останнє десятиліття, прибули з Афганістану, Ірану, Іраку та Шрі-Ланки. Всі ці країни, крім Ірану, за останні роки зазнали надзвичайно дестабілізуючих конфліктів. З іншого боку, незважаючи на жорстокі конфлікти, Іран має один із найгірших показників у галузі прав людини у світі, що змушує багатьох його громадян шукати притулку за межами своїх кордонів.

Особи, які мігрують через соціальні чи політичні умови, частіше роблять це як гуманітарні мігранти. Це матиме вплив на місце їх поселення, оскільки деякі країни мають більш ліберальний підхід до гуманітарних мігрантів, ніж інші. По-перше, ці особи можуть переїхати до найближчої безпечної країни, яка приймає шукачів притулку. Однак це не заважає їм здійснити другу міграцію до країни, яка надає ширший спектр законних прав шукачам притулку та біженцям.

Політизація релігійних та етнічних ідентичностей потенційно може спричинити значні рівні конфліктів у державах. Емпіричні дані свідчать про те, що держави, які переживають політичний перехід від авторитарного правління до демократії, мають більший ризик нестабільності та внутрішніх конфліктів [43]. Часто ці держави не мають можливості належним чином реагувати на соціальну нестабільність. Кілька штатів в регіоні Індійського океану (IOR), включаючи Бірму, нещодавно почали демократизуватись, не зумівши

одночасно сформувати спільну національну ідентичність, здатну зв'язати різні групи в своїх межах. У соціально різноманітних державах потенціал конфлікту може бути більшим, ніж у більш однорідних або інклюзивних суспільствах. Майбутній рівень міграції з цих країн повністю залежить від тривалості та тяжкості будь-якого конфлікту, який може виникнути внаслідок соціальних скарг.

Економічні фактори пов'язані зі стандартами праці країни, її рівнем безробіттям та загальним станом її економіки. Якщо економічні умови не є сприятливими і, як видається, існує загроза подальшого зниження, більша кількість людей, ймовірно, емігрує до країн з кращою економікою. Часто це призводить до того, що люди переїжджають із сільських до міських районів, залишаючись у межах державних кордонів. Оскільки країни з низьким та середнім рівнем доходу продовжують розвиватися, а країни з високим рівнем доходів переживають більш повільне економічне зростання, міграція з країн першого може зменшитися.

Економічні мігранти тягнуться до міжнародної міграції через перспективу підвищення заробітної плати, кращих можливостей працевлаштування та, часто, бажання уникнути внутрішнього соціального та політичного становища своєї країни. Ці мігранти, швидше за все, походять із країн із середнім рівнем доходу, де населення стає все більш добре освіченим. Однак заробітна плата, ймовірно, залишатиметься відносно низькою порівняно із зарплатою осіб, які мають подібну освіту в інших країнах з більш високим рівнем доходу. Ця невідповідність може призвести до того, що деякі висококваліфіковані особи з країн, що розвиваються, мігрують до більш розвинених країн. Ця форма міграції відома як міграція південь-північ і історично була основною формою економічної міграції.

Під час міграції південь-північ особи з країн, що розвиваються, переїжджають на роботу до більш розвинених країн і відправляють грошові перекази назад до країни походження. Проте за останнє десятиліття міграція південь-південь стає все більш поширеною. У 2015 році міграція південь-

південь становила 36 відсотків усієї міжнародної міграції, тоді як переміщення південь-північ становила 35 відсотків [42]. За даними Інституту міграційної політики, міграція між країнами, що розвиваються, будується на близькості, ідентифікаційній мережі, диференціалі доходів та сезонній міграції. З цих причин 80 відсотків міграції південь-південь відбувається між державами із суміжними кордонами, де, ймовірно, можна знайти спільні культурні ідентичності [44]. Зростаюча поширеність економічної міграції південь-південь, ймовірно, продовжиться, оскільки бар'єри для міграції нижчі ніж міграція південь-північ. Мігранти з півдня, як правило, менш кваліфіковані та менш освічені, ніж їхні колеги з півночі, що ускладнює міграцію до більш розвинених країн. Окрім того, оскільки міграція відбувається на менших географічних відстанях, вона потенційно менш заважає мігрантам та громадам.

Технологічний прогрес як у галузі зв'язку, так і на транспорті, окрім лібералізації ринків праці, може збільшити темпи кругової міграції. Ця форма міграції відбувається, коли особи мігрують між місцем походження та пунктом призначення кілька разів [45]. Як правило, економічні сили спонукають людей переїжджати до країн, де перспективи працевлаштування кращі, перш ніж повернутися до країни походження. Дослідження показали, що кругова міграція може мати позитивні результати розвитку. Найголовніше, що циркулярні мігранти частіше відправляють більші грошові перекази назад у свою країну походження, ніж ті, хто постійно поселяється в країні призначення. Більше того, проблеми, пов'язані з "відтоком мізків" та вилученням робочої сили, в основному усуваються. Проблеми експлуатації все ще залишаються, що свідчить про необхідність докладати зусиль для прийняття стандартизованих нормативних актів для захисту прав циркулярних мігрантів.

Економічні мігранти мають більший вибір при визначенні місця призначення, ніж гуманітарні мігранти. Багато шукачів притулку втечуть до найближчої безпечної країни, яка їх прийме, тоді як економічні мігранти переїдуть до країн, які або вимагають їхньої кваліфікації, або мають кращі умови, ніж країна походження. Тому фактори тяжіння в межах країни

призначення, швидше за все, впливатимуть на процес прийняття рішень економічними мігрантами.

З екологічних факторів, які штовхають людей до міграції, зміна клімату є, безперечно, найсерйознішою. Протягом наступного десятиліття зміна клімату може посилити вплив соціальних, політичних та економічних факторів поштовху, описаних раніше в цій роботі. Навіть якщо особи, які постраждали від зміни клімату, просуваються лише на невеликі відстані, це може змінити соціальну, політичну та економічну динаміку. Можливість виникнення соціальних проблем зростає, коли племінні, етнічні та релігійні групи, які були історично відокремленими, змушені змішуватися через те, що традиційні землі більше не можуть підтримувати заселення людей. Наприклад, особи, які займаються сільським господарством, можуть бути змушені шукати альтернативні форми зайнятості, оскільки їхні землі більше не здатні виробляти або підтримувати життєздатні кількості товарів. Ціни на їжу та воду, швидше за все, зростуть в окремих регіонах через більшу нестачу цих ресурсів. Ці тягарі додатково напружують спроможність держави забезпечувати добробут для всіх і, в деяких випадках, підтримувати її стабільність.

Помітні наслідки зміни клімату, швидше за все, стануть більш очевидними протягом наступного десятиліття. Держави повинні використати цей час для підготовки до посиленних міграційних потоків, які будуть наслідком неминучого зриву, який відбудеться протягом наступного століття. Зміна клімату вплине на водні ресурси, сільське господарство, продовольчу безпеку, охорону здоров'я, а в деяких випадках загрожує самому існуванню деяких держав. Вплив змін клімату буде найбільш очевидним у країнах, що розвиваються, яким не вистачає засобів для адекватного вирішення або адаптації до мінливого середовища.

Очікується, що продовольча та водна безпека стануть найбільш актуальними проблемами протягом наступних десятиліть. Останній звіт Міжурядової групи з питань зміни клімату свідчить про те, що зміна клімату матиме найбільший вплив на продовольчу безпеку до середини цього століття.

Регіони, які більше не можуть підтримувати сільське господарство, швидше за все, переживатимуть міграцію із села в місто або, в деяких випадках, підвищений рівень міжнародної еміграції [69]. Ще одним фактором, який може погіршити продовольчу безпеку, є безпека води. Підвищення рівня незабезпеченості водопостачанням в окремих частинах, особливо, може мати вплив на міжнародну міграцію.

Особи, на яких серйозно впливають зміни екологічних умов, можуть вибрати міграцію з рідного штату в пошуках більш сприятливих умов навколишнього середовища в іншому місці. Ті, хто вирішив емігрувати через частіші чи більш руйнівні природні катаклізми, можуть визнатись кліматичними біженцями та шукати притулку в інших країнах, менш постраждалих від кліматичних екстремумів. Кліматичні біженці визначаються як "люди, яким необхідно негайно або найближчим часом залишити свої місця проживання через раптові або поступові зміни природного середовища, пов'язані принаймні з одним із трьох наслідків зміни клімату: підвищенням рівня моря, екстремальними погодними явищами, а також посухи та дефіциту води [46]. Однак це визначення не має статусу у міжнародному праві біженців, і організації, включаючи ООН, воліють використовувати термін екологічний мігрант[68]. Побоюючись, що зараз занадто пізно вживати заходів для запобігання зміні клімату, міжнародне співтовариство готує заходи щодо адаптації. Екологічна міграція є одним із таких заходів адаптації, який має бути більш доцільним для міжнародного співтовариства.

В даний час основні чинники, які надають безпосередній вплив на міграційні процеси носять політико-економічний характер. Однак в кожному конкретному випадку не можна, говорити про дію виключно одного фактора. Завжди на рішення людей іммігрувати впливає декілька мотивів, зокрема: рівень розвитку країни, її стабільність, особисті та сімейні обставини громадян, матеріальний і культурний рівень життя, економічна кон'юнктура, стан національного ринку праці, демографічне становище і т.д. Крім того, діє психологічний фактор, фактор стану здоров'я та інші.

Від цих мотивів і чинників залежать критерії, за якими можна класифікувати міграційні потоки, що становлять міжнародну міграцію.

Висновки до розділу 1

Аналізуючи сутнісну характеристику теорій, можна зробити висновок, що кожна теорія особлива і не заперечує іншу, лише доповнює її. Тракткування сутності поняття трудової міграції залежить від часу та наукової школи. На підставі проведеного аналізу трактування сутності поняття «міграція трудових ресурсів» різними вченими науковцями, встановлено, що це один із видів міграції пов'язаною із переміщенням трудових ресурсів з метою пошуку роботи за межі країни постійного місця проживання.

Охарактеризовано фактори міжнародної міграції трудових ресурсів та визначено основні рушії, які змушують населення мігрувати. Обґрунтовано їх розподіл на фактори —притягання та —відштовхування. Виявлено основні чинники впливу на міграційні процеси, такі як економічні, соціальні, культурні, політичні та екологічні. За цією характеристикою, можна зробити висновок, що основним рушієм міжнародної міграції трудових ресурсів є економічні фактори. Виявлено, що населення мігрує з країн де гірші умови до країн з кращими умовами (заробітна плата, якість життя, рівень безробіття, рівень економічної стабільності, система оподаткування).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ ДЛЯ ЕКОНОМІК КРАЇН

2.1 Зміна доходу на душу населення під впливом іммігрантів

Вплив імміграції на економічне зростання є одним із ключових факторів, що визначають, чи сприяє імміграція добробуту суспільства, приймаючої країни. Якщо темпи приросту доходу на душу населення збільшуються завдяки іммігрантам, рівень життя населення може зрости.

Хоча розширення робочої сили майже незмінно збільшує загальний рівень випуску продукції в країні [47], цей розділ намагається надати докази того, чи впливають працівники, що народилися в інших країнах, також на рівень та темпи зростання доходу на душу населення для всього населення. За належних обставин імміграція може бути пов'язана із зростанням продуктивності праці.

Незрозуміло, чи імміграція впливає негативно, позитивно чи взагалі не впливає на ВВП на душу населення. Теоретично, за певних припущень, збільшення пропозиції робочої сили внаслідок імміграції призведе до зниження заробітної плати та збільшення загальної зайнятості та виробництва. Це має бути в економіці, яка не торгує з іншими країнами, де основний капітал є фіксованим і де лише один тип працівників виробляє товари та послуги і виробництво яких, стають більш-менш ефективними в міру зміни обсягів виробництва. Загальний дохід збільшиться, але власники капіталу отримуватимуть вигоди на шкоду працівникам [48]. Однак реальні економіки є більш складними, а наслідки менш ясними. Наприклад, якщо іммігранти заохочують фірми залучати інвестиції або інвестувати самі, або якщо вони сприяють розробці нових продуктів, технологій виробництва або експортних ринків, вплив може сильно відрізнятись від простої моделі.

На емпіричному рівні вплив імміграції на ВВП на душу населення можна оцінити, розглянувши дві складові:

- частка зайнятих осіб у загальній чисельності населення
- ВВП на зайнятого працівника (продуктивність праці).

Це означає, що якщо частка зайнятих осіб у загальній чисельності населення, або продуктивність праці зросте, тоді як інші залишаються незмінними або зростають, дохід на душу населення зросте. Однак дохід на душу населення вихідців з корінних народів не обов'язково зростатиме.

В іншому випадку, присутність іммігрантів повинна підвищувати дохід на душу населення. Це пов'язано, насамперед, з більшою часткою іммігрантів працездатного віку (що визначаються як особи віком від 15 років) порівняно з корінним населенням. Меншою мірою це пов'язано з вищим рівнем зайнятості серед іммігрантів працездатного віку. У всіх країнах-партнерах частка населення працездатного віку вища у народжених іноземців, ніж у корінних (рис. 2.1). Вплив на загальну частку коливається від 0,2 процентного пункту в Гані до 2,4 процентного пункту в Кот-д'Івуарі, в середньому на один процентний пункт [48]. Потенційне збільшення ВВП на душу населення через більшу частку населення працездатного віку може бути значним. У звіті Світового банку підраховано, що збільшення на 1 процентний пункт населення працездатного віку сприяє зростанню ВВП на душу населення на 1-2 процентних пункти [49].

Рівень зайнятості іммігрантів вищий за рівень корінного народження у шести країнах-партнерах. У Гані, Киргизії, Непалі та Руанді все навпаки (рис. 2.1). Але оскільки іммігранти частіше мають працездатний вік, цей нижчий рівень зайнятості не суттєво зменшує частку зайнятих у загальній чисельності населення. Насправді в Гані та Руанді вища частка осіб працездатного віку серед іммігрантського населення більш ніж компенсує нижчий рівень зайнятості, що призводить до вищої загальної частки робітників у загальній чисельності населення.

Вища концентрація іммігрантів серед населення працездатного віку, що спостерігається у країнах-партнерах, є нетиповою. У всьому світі близько 80% іммігрантів мають вік від 15 років і старше, порівняно з лише 58% від загальної кількості населення [50]. Рівень участі робочої сили також вищий серед іммігрантів, ніж серед корінного населення у всіх групах країн, крім країн з низьким рівнем доходу. Хоча більш високий рівень участі робочої сили теоретично може бути компенсований вищим рівнем безробіття, цілком ймовірно, що співвідношення зайнятості та населення іммігрантів також вище, ніж те саме співвідношення для вихідців з корінних народів із середнім та високим доходом країн.

Вплив імміграції на частку зайнятих серед населення та на дохід на душу населення, міг би бути пом'якшений або навіть зворотний, якщо працівники, які народилися в іноземних країнах, витіснили працівників приймаючої країни. У рисунку 2.1 наведені результати аналізу впливу міграції на ринок праці. Негативний вплив на рівень зайнятості корінного населення було виявлено в Коста-Ріці, Домініканській Республіці, Гані та Руанді, хоча вплив на оплачувану зайнятість була незначною. Вплив рівня оплачуваної зайнятості на ВВП на душу населення, можливо, перевищує загальний рівень зайнятості, оскільки рівень продуктивності праці, ймовірно, буде вищим для працівників, які оплачують роботу (що виключає, наприклад, працівників натурального сільського господарства). Негативний вплив імміграції на рівень оплачуваної зайнятості працівників корінного походження було виявлено лише в Непалі, можливо, через значний відтік кваліфікованих родом із Непалу робітників.

На сьогоднішній день дані свідчать, що в країнах-партнерах імміграція, як правило, призводить до збільшення частки зайнятих серед населення, а отже, і до зростання робочої сили. Збільшення частки працівників спричиняє механічне збільшення доходу на душу населення, але може вплинути на це ще більше. Зростання населення за рахунок імміграції може призвести до додаткового збільшення доходу на душу населення в моделях, коли певні галузі економіки стають більш ефективними при вищих рівнях виробництва. Тобто,

чим більший обсяг виробництва, тим менше витрат потрібно на товар, хоча це може залежати від певних попередніх умов та кваліфікації іммігрантів. Подібним чином, якщо більша робоча сила дозволяє працівникам стати більш спеціалізованими або якщо іммігранти заповнюють дефіцит на посадах, які є критично важливими для економіки, дохід на душу населення може ще збільшитися. Однак це може зменшитися, наприклад, якщо роботодавці менше інвестують у технології.

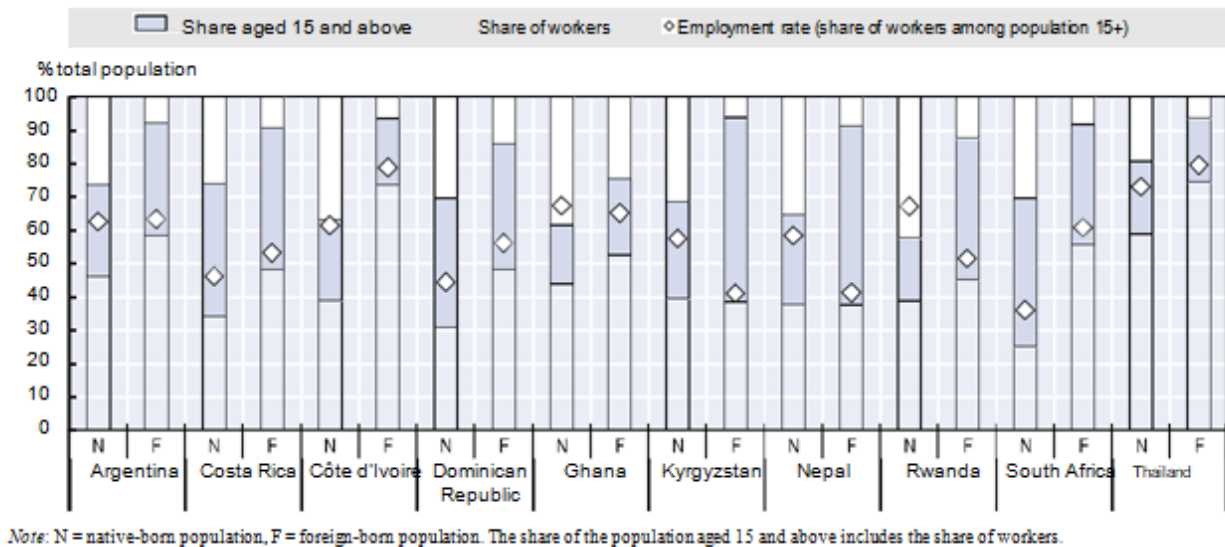

Рис. 2.1. Частка зайнятих осіб, вища серед іноземців, ніж корінного населення (2017р.). [51]

Зміни ВВП на одного працівника, тобто продуктивність праці, також визначають, як імміграція впливає на дохід на душу населення. Ефекти можна проаналізувати, розглянувши зміни в наступному:

- коефіцієнт капіталу та праці
- середній людський капітал на одного працівника
- загальний коефіцієнт продуктивності.

Немає систематичних доказів того, як імміграція впливає на співвідношення капіталу та праці. Теоретично коефіцієнт спочатку падає, коли зростає робоча сила. З часом фірми здійснюють інвестиції, які відновлюють цей коефіцієнт на більш високий рівень. Однак іммігранти, які інвестують або стимулюють прямі іноземні інвестиції в економіку, можуть компенсувати падіння співвідношення капіталу та праці з самого початку. З огляду на ці теоретичні міркування та той факт, що в'їзд та вихід вихідців з корінних

народів впливає на темпи зростання робочої сили набагато більше, ніж прибуття іммігрантів у багато країн, зміни в інших двох компонентах представляють більший інтерес.

Важко з великою впевненістю визначити внесок робітників, які народилися в іноземних державах, у ВВП. Це пов'язано з відсутністю порівнянної інформації щодо відносної продуктивності працівників, які народилися в іноземних країнах, та їх впливу на загальну продуктивність праці в країні перебування. Якщо продуктивність праці робітників, як мігрантів, так і місцевих жителів, однакова, їхній внесок у ВВП, як правило, можна вважати рівним їх частці у зайнятості, але це припущення навряд чи буде справедливим.

Більш точна оцінка може бути зроблена, беручи до уваги два фактори. Одним із них є галузевий розподіл зайнятості іноземців та корінних народів (враховуючи, що продуктивність праці сильно відрізняється за секторами). Другий - це співвідношення років навчання працівників, які народилися в іноземній країні і корінних народів, як приклад відмінностей у людському капіталі та, побічно, в продуктивності. Додана вартість кожного сектору помножується на частку працівників, які народилися в іноземних країнах, і на коефіцієнт освіти працівників, які народилися в країні. Потім оцінені внески іммігрантів до доданої вартості кожного сектору складаються, щоб отримати оцінку їхнього внеску в загальну додану вартість.

Таким чином, міграція приносить великі вигоди приймаючим країнам і відкриває мігрантам можливості для кращого життя. Однак вона також може створювати проблеми в області розподілу доходів, оскільки в певних сегментах ринку місцеві працівники можуть понести економічні збитки, принаймні тимчасовий. Тому слід використовувати заходи політики на ринку праці для підтримки доходів і перепідготовки місцевих жителів, які стикаються з труднощами на ринку праці.

Крім того, активні заходи в області ринку праці та імміграції, спрямовані на інтеграцію іммігрантів, такі як мовна підготовка і спрощення перевірки

професійних звань, можуть допомогти добитися ще кращих результатів імміграції в приймаючих країнах.

2.2 Значення грошових переказів мігрантів для економік країн

Міжнародні особисті грошові перекази є важливим джерелом фінансування у світовій економіці. Видимі потоки переказів за розміром перевершують потоки капіталів і являють собою найважливіше джерело коштів для багатьох країн, що розвиваються (з високим рівнем безробіття), чії громадяни працюють в розвинених країнах, відправляючи додому кошти для підтримки сімей.

Валютні надходження як надходять в рідну країну мігрантів позитивно впливають на поточний баланс, а також можливості імпорту. Трудові мігранти в першу чергу підтримують поточне споживання своїх сімей в країнах походження [52]. Крім того, перекази (як враховані, так і приховані від статистики) є важливим засобом покриття торгового і платіжного дефіциту країн-бенефіціарів. Тим самим перекази впливають на курс національних валют, характер виробництва та імпорту товарів для споживання. При цьому кошти трудових мігрантів на їх батьківщині не є джерелом надходжень податків до національних бюджетів, оскільки податки виплачуються (якщо виплачуються) в країні перебування. У міру закріплення сімей в країні перебування параметри грошових потоків змінюються.

Міжнародні грошові перекази як результат міграційних процесів приносять істотні вигоди країнам, що розвиваються в соціальній сфері, в тому числі призводять до скорочення бідності і нерівності [53], покращують доступ до систем охорони здоров'я та освіти [54]. Так, наприклад, згідно з доповіддю ЮНЕСКО [55], міжнародні грошові перекази надають в цілому позитивний вплив на освіту в країнах з низьким і середнім рівнем доходу. Зокрема, в країнах Латинської Америки витрати на освіту в результаті припливу

особистих грошових переказів збільшилися в середньому на 53%, а в 18 країнах Африки і Азії - на 35%.

Міжнародні грошові перекази мігрантів сильно чутливі до динаміки зростання світового ВВП, інших ключових макроекономічних показників (рівень безробіття, промисловий випуск, структура торгівлі), а також регулювання ринку праці та змін міграційного законодавства. Проте фактори, що обумовлюють динаміку особистих грошових переказів, дещо відрізняються для різних країн.

Так, наприклад, розвинені країни є ключовим донором грошових переказів мігрантів, а динаміка перерахувань з них безпосередньо пов'язана зі значеннями приросту світового економічного зростання (Рис. 2.3). Перекази з ключових розвинених країн скоротилися в період «великої рецесії» в 2009 році (на 5,9%) вперше за кілька десятиліть. Повторно перекази скоротилися в період 2019-2020 року, у зв'язку з обмеженим рухом між країнами. Всесвітній банк прогнозує, що уповільнення світової економіки і більшості розвинених країн негативно відіб'ється на обсязі грошових переказів мігрантів [56]. Додатковим фактором, який може знизити обсяг грошових переказів з розвинених країн, може стати посилення міграційного законодавства (в першу чергу в країнах ЄС).

Крім розвинених країн істотні потоки переказів мігрантів відправляються з країн - експортерів енергії, що пояснює сильні скачки темпів зростання переказів в періоди збільшення світових цін на нафту в 1970-х роках і після 2001 року: в середньому за 2002-2008 роки обсяги переказів росли на 18 % щорічно.

У 2012-2014 роках середні темпи зростання обсягів переказів склали всього 4,2%, в 2016 році збільшилися лише на 1,9%, а в 2017 році вперше з 2004 року скоротилися на 1,4%. Така динаміка грошових переказів мігрантів в 2016-2017 роки обумовлена зниженням цін на нафту. Але у 2020 році загальний обсяг грошових переказів скоротився на 20%. В першу чергу це пов'язано з пандемією COVID-19. (Рис 2.4).

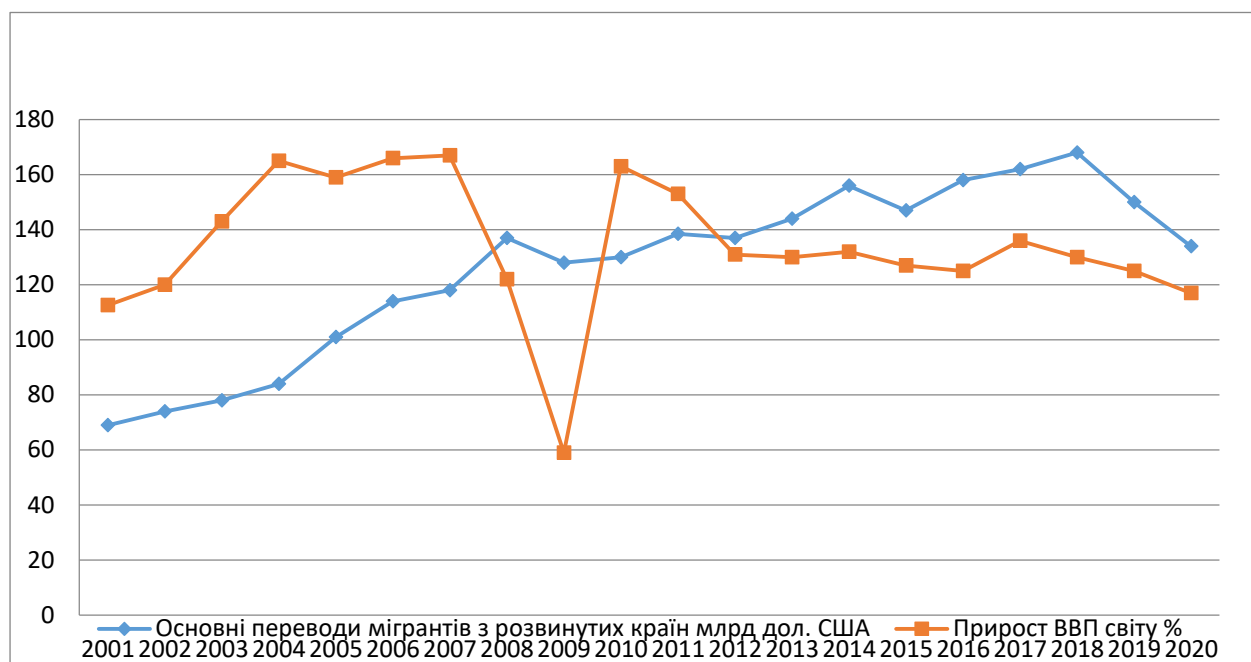

Рис 2.3. Міжнародні грошові перекази мігрантів з розвинених країн, млрд дол. США, приріст ВВП світу,%, 2001-2020 роки. [56]

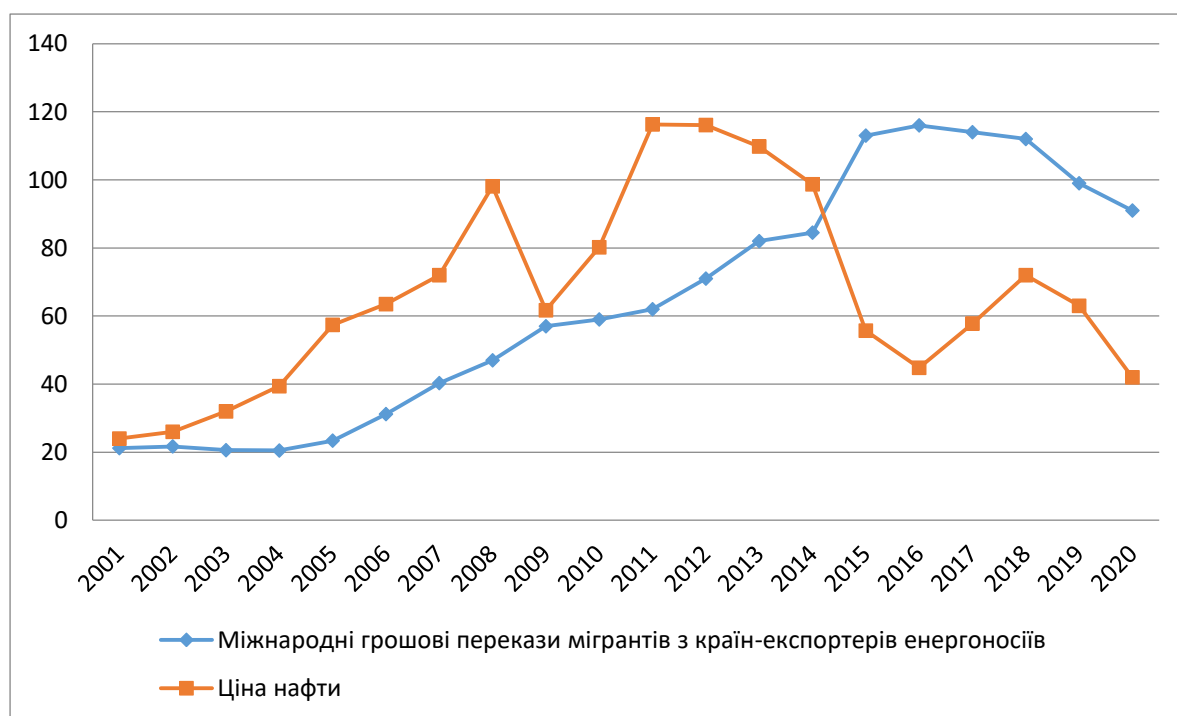

Рис. 2.4. Міжнародні грошові перекази мігрантів з країн - експортерів енергоносіїв, млрд дол. США, ціна нафти Brent, дол. / Бар., 2001-2020 роки. [56]

У 2020 році загальний обсяг грошових переказів мігрантів в світі склав 554 млрд дол. США. Найбільша частина особистих грошових переказів була направлена в країни з низьким і середнім рівнем доходу: у 2020 році на їх

частку припало 76,8% сукупного обсягу переказів, що пояснюється істотним числом емігрантів з цих країн. За оцінками Світового банку, зареєстровані грошові перекази, що перераховуються в ці дві групи країн, в 2020 році склали 445 млрд дол. США. Вони стали найбільшим джерелом зовнішнього фінансування, перевищивши чистий приплив прямих іноземних інвестицій [57].

З початку 2000-х років обсяг особистих грошових переказів мігрантів в основному збільшувався - середньорічний темп приросту переказів в 2000-2018 роках становив 8,5%. Найбільш високі темпи приросту спостерігалися перед «великою рецесією» в 2005-2008 роках. Це частково було пов'язано з тривалим і стрімким зростанням цін на нафту і, відповідно, нафтової ренти в країнах-експортерах, наприклад, в Саудівській Аравії, в 2005 році займає друге місце після США по відтоку грошових переказів мігрантів.

Зниження обсягу особистих переказів в 2000-2018 роках було зафіксовано лише двічі. Перше скорочення показника відбулося в 2009 році в ході розпочатої в 2008 році світової фінансової кризи. Друге - в 2015-2016 роках, що багато в чому пов'язано з падінням доходів експортерів нафти, і зокрема - з рецесією в економіці Росії. У 2014 році ця країна перебувала на третьому місці за обсягами відпливу трудових переказів мігрантів (32,6 млрд дол. США) після Саудівської Аравії (36,9 млрд дол. США) і США (58,9 млрд дол. США).

У 2017-2018 роках, завдяки стабілізації нафтових доходів, темп приросту особистих переказів мігрантів становив 7,4% і 9,0% відповідно. Однак, згідно з доповіддю Світового банку та Глобального партнерства для передачі знань в області міграції і розвитку, в 2019-2020 роках темпи приросту показника сповільнились до 3,6-4,5% [58]. Зниження темпів приросту особистих переказів мігрантів обумовлюється уповільненням економік розвинених країн світу, які є основними країнами-донорами.

У зв'язку з високою значимістю грошових переказів для країн, що розвиваються світу в Цілі сталого розвитку ООН №10 виділяється завдання по скороченню до 2030 року операційних витрат, пов'язаних з перекладами мігрантів, до менш ніж 3% від суми сукупних грошових переказів.

Відзначається, що зниження вартості переказів дозволить мігрантам економити до 16 млрд дол. США щорічно [59]. У I кварталі 2019 р операційні витрати на переказ грошових коштів в країни з низьким і середнім рівнем доходу знизилися в річному вираженні на 0,2 п.п. і в середньому склали 7,1% сукупних грошових переказів, що більш ніж в два рази перевищує встановлений в рамках десятої мети показник.

У регіональному розрізі найбільш низька вартість переказів спостерігалася в країнах Південної Азії (5,0%), висока - в Африці на південь від Сахари (9,3%). Єдиною групою країн, в якій в 2019 році відзначалося підвищення операційних витрат на перекази мігрантів (на 0,3 п.п.), стала Латинська Америка і Карибський басейн, в той час як в інших регіонах вартість переказів скорочувалася.

Найбільшими міжкраїнними грошовими переказами були надходження з США в Мексику - 30,0 млрд дол. США у 2018 році (Рис. 2.5). При цьому величина трансфертів в 2017 році зросла на 6,7% в порівнянні з попереднім роком і на 25,1% в порівнянні з 2014 роком[69].

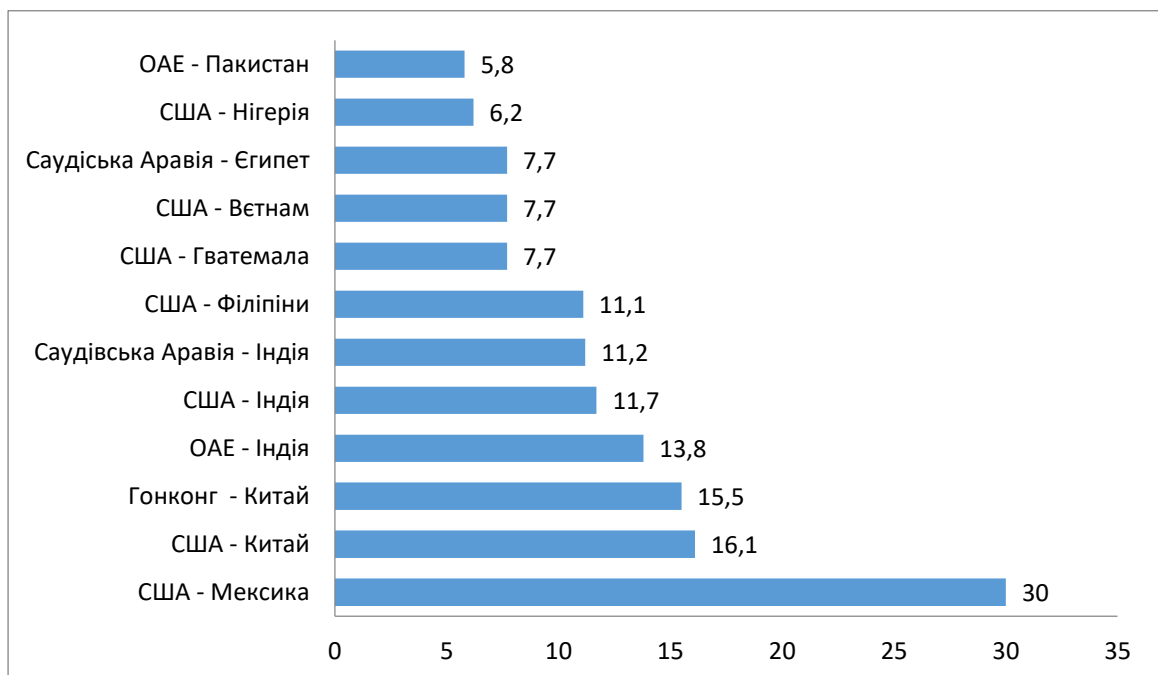

Рис. 2.5 Грошові перекази мігрантів, млрд дол. США 2018 рік. [69]

У трійку також потрапили потоки США-Китай (16,1 млрд дол.) і Гонконг-Китай (15,5 млрд дол.). Далі йдуть три потоки переказів в Індію - з ОАЕ, США і Саудівської Аравії.

Головною країною - донором грошових переказів трудових мігрантів є США, звідки в 2019 році було відправлено 15,2% світового потоку переказів (Таблиця 1). Велика частина грошових трансфертів направляється в країни Латинської Америки, при цьому ключовим реципієнтом залишається Мексика, на неї припадає п'ята частина всіх переказів з США. Це пояснюється високою чисельністю мігрантів з Мексики, які становлять майже 25% (11,6 млн чоловік) усього міграційного запасу в США. Ключовими реципієнтами грошових переказів з США також є Китай (10,9%), Індія (7,9%), Філіппіни (7,5%).

	Величина грошових переказів			Доля в світовому потоці переказів, %	Доля переказів в ВВП країни, %
	2008	2014	2019	2019	2019
США	55,5	58,9	66,2	15,2	0,4
ОАЕ	10,0	19,3	41,3	9,5	13,2
Саудівська Аравія	21,7	36,9	36,1	7,8	5,3
Швейцарія	15,2	25,9	26,6	5,3	3,9
Німеччина	15,2	20,1	20,8	4,1	0,6
Росія	29,7	32,6	22,1	4,6	1,3
Китай	2,7	4,2	11,0	2,4	0,1

Таблиця 1. Ключові країни-донори грошових переказів трудових мігрантів в 2008-2019 роках. [70]

У трійку лідерів за величиною відправлених мігрантами грошових коштів також увійшли ОАЕ (9,5%) і Саудівська Аравія (7,8%). Це пояснюється високою концентрацією трудових мігрантів в країнах Перської затоки, яка почала формуватися після 1973 року - періоду різкого підвищення світових цін на нафту. Трудова імміграція в цих країнах має важливе економічне значення внаслідок низької участі населення на ринку праці, а також недостатнього рівня їх кваліфікації.

Зі Швейцарії та Німеччини відправляється сумарно майже 10% світового потоку переказів, причому одержувачами здебільшого трансфертів є інші

європейські країни. Росія, на частку якої в 2019 році довелося 4,6% світового потоку переказів мігрантів, є ключовим донором трансфертів в країни СНД і України. Одержувачами переказів з Китаю є переважно Філіппіни, Республіка Корея і Японія.[70]

Найбільше відношення вихідних особистих грошових переказів до ВВП спостерігається в Люксембурзі (20,3% ВВП країни в 2018 році) і країнах Перської затоки, а саме в Омані (13,9% ВВП), ОАЕ (11,6% ВВП) і Кувейті (11,4% ВВП). [70]

Ключовими країнами - одержувачами грошових переказів мігрантів з 2006 року є Індія і Китай, в 2018 році сумарно на них припало більше 20% трансфертів в світі (Таблиця 2). За даними міжкраїнових переказів за 2017 рік, в Індію грошові перекази відправляються переважно з ОАЕ (20,0% всіх переказів в країну), США (17,0%) і Саудівської Аравії (16,3%). Зростання грошових переказів на 14,0% в 2018 році в Індії багато в чому обумовлений повинню в штаті Керала і пов'язаним з цим збільшенням фінансової допомоги трудових мігрантів своїм сім'ям. У Китай більше половини всіх грошових переказів мігрантів надійшло з США і Гонконгу.

У п'ятірку країн, що лідирують за величиною грошових переказів мігрантів, також увійшли Мексика (5,2% надходжень в світі), Філіппіни (4,9%) і Єгипет (4,2%). Важливо відзначити, що в Філіппінах і Єгипті трансферти мігрантів відіграють важливу роль в економічному розвитку, оскільки становлять понад 10% ВВП кожної з країн.

Більше 10% світових грошових переказів вирушає до Франції, Нігерії і Пакистану. У число десяти ключових країн - одержувачів трансфертів також входять Німеччина і В'єтнам. Таким чином, серед головних реципієнтів переказів присутні відразу дві розвинені країни - Франція і Німеччина, основні перекази йдуть з Північної Америки і сусідніх європейських країн. Слід зазначити, що на другому місці за обсягом грошових відправлень до Німеччини знаходиться Туреччина - в 2018 році було перераховано 1,6 млрд дол. США,

хоча в зворотному напрямку перекази склали всього 0,5 млрд дол. США (48,2% всіх переказів в Турцію) [60].

Найбільш залежними від грошових переказів трудових мігрантів останні п'ять років є країни Тонга (відношення надходжень до ВВП країни в 2018 році склало 35,2%), Киргизія (33,6%), Таджикистан (31,0%), Республіка Гаїті (30,7%) і Непал (28,0%). Ключовою країною-донором трансфертів для Киргизії і Таджикистану є Росія.

	Величина грошових переказів млрд дол. США			Доля в світовому потоці переказів, %	Доля переказів в ВВП країни, %
	2008	2014	2018	2018	2018
Індія	50,0	70,4	78,6	11,4	2,9
Китай	47,7	62,3	67,4	9,8	0,5
Мексика	26,0	24,8	35,7	5,2	3,0
Філіппіни	18,9	28,7	33,8	4,9	10,2
Єгипет	8,7	19,6	28,9	4,2	11,6
Франція	20,1	25,4	26,4	3,8	0,9
Нігерія	19,2	20,8	24,3	3,5	6,1
Пакистан	7,0	17,2	21,0	3,0	6,8

Таблиця 2. Ключові країни-реципієнти грошових переказів трудових мігрантів в 2018 році. [70]

З усього вищевикладеного стає очевидним, що грошові перекази мігрантів є важливим джерелом глобального фінансового розвитку. Основні характеристики роблять потоки переказів найважливішим фактором, що володіє великим потенціалом у використанні їх в якості генератора економічного розвитку. Але незважаючи на суттєві особливості між головними регіонами еміграції, потенціал розвитку величезного припливу капіталу майже ніде не був повністю реалізований в тій мірі, в якій це було можливо. Такі результати, які спостерігаються практично повсюдно, є не наслідком нестачі підприємницьких навичок серед мігрантів та їхніх родичів, а скоріше, наслідком цілого ряду структурних перешкод, які існують на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Вивчення подібних перешкод і шляхів їх подолання забезпечить пошук адекватних можливостей для появи життєздатних моделей економічного розвитку.

2.3 Роль мігрантів у підвищенні економічного розвитку країн: емпіричні дані Європи

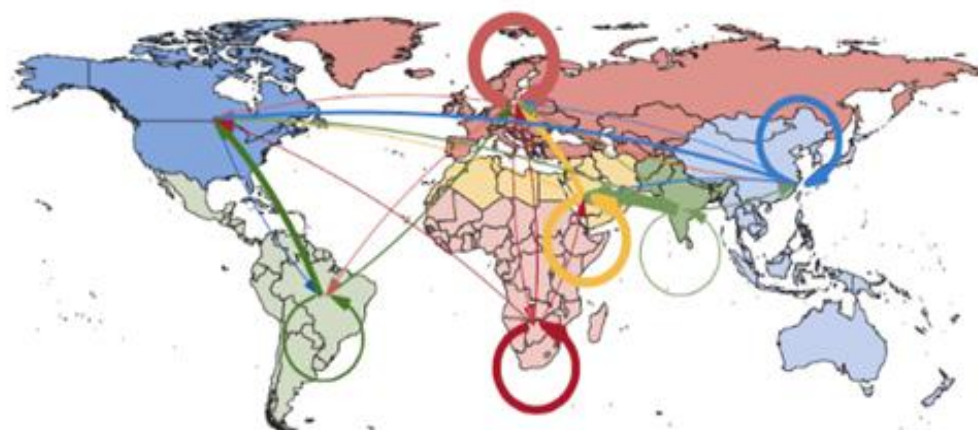
В останні роки міграція знаходиться в центрі активних політичних дискусій. Однак в результаті пандемії потоки міграції раптово зупинилися. Зниження імміграції та високий рівень безробіття в країнах призначення міграції негативно позначаються на ситуації в країнах походження, особливо бідніших, що знаходяться в значній залежності від грошових переказів, які трудящі-мігранти відправляють додому.

У 2019 року в світі налічувалося 270 млн мігрантів, тобто людей, які не живуть в країні свого народження. З 1990 року чисельність мігрантів збільшилася на 120 мільйонів. Разом з тим, останні 60 років частка мігрантів у світовому населенні тримається на рівні близько 3 відсотків світового населення.[52]

Примітно, що в країнах з розвинутою економікою частка іммігрантів у загальній чисельності населення збільшилася з 7 до 12 відсотків, в той час як в країнах з ринковою економікою, що формується і країнах, що розвиваються вона залишається на рівні приблизно 2 відсотків.

Мігранти часто обирають для проживання країну в своєму регіоні. Проте, значна частина міжнародної міграції відбувається на великі відстані (наприклад, з Південної Азії на Близький Схід), особливо з країн, що розвиваються в багаті економічно розвинені країни (рис. 2.6. Найбільша частка мігрантів припадає на країни Європейського союзу. Найбільша частка мігрантів в Європі походить з Південної Африки, країн Близького Сходу та центральної Африки(рис 2.8.).

Міграція між країнами що розвиваються і країнами, що вже розвинені в основному пояснюється війнами, що підтверджує значущість географічної близькості для потоків біженців. Нарешті, що важливо для аналізу майбутнього міграційного тиску, чисельність населення країн походження є одним з ключових чинників міграційних потоків.

Sources: United Nations and IMF staff calculations.

Note: The figure shows migration flows larger than 200,000 people between 2010 and 2020. The width of flows is proportional to the number of migrants.

Рис. 2.6. Головні канали руху мігрантів протягом 2010-2020 рр. [52]

У 2019 році в Європі проживали понад 82 млн міжнародних мігрантів, що є збільшенням їх числа майже на 10% з 2015 року, коли в регіоні проживали 75 млн міжнародних мігрантів. Трохи більше половини з них (42 млн чоловік) народилися в Європі, але жили в інших країнах регіону; починаючи з 2015 року їх число помірно зростала, проте в 1990 році воно було значно нижче, складаючи приблизно 28 млн чоловік (Рис. 2.7). У період 2015-2019 років кількість неєвропейських мігрантів в населенні Європи зросла від трохи більше 35 млн чоловік до приблизно 38 млн чоловік [52].

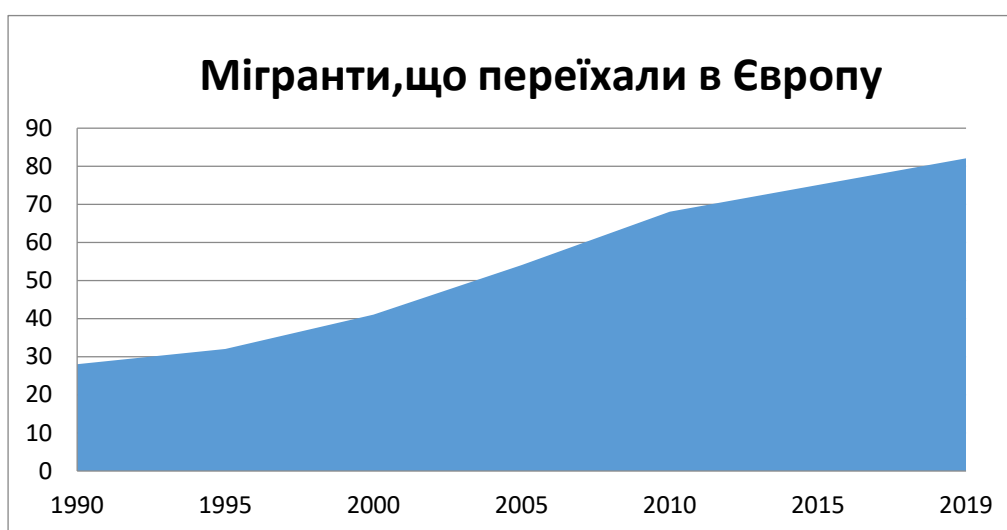

Рис. 2.7 Кількість мігрантів, що переїхала в Європу протягом 1990-2019 рр. [52]

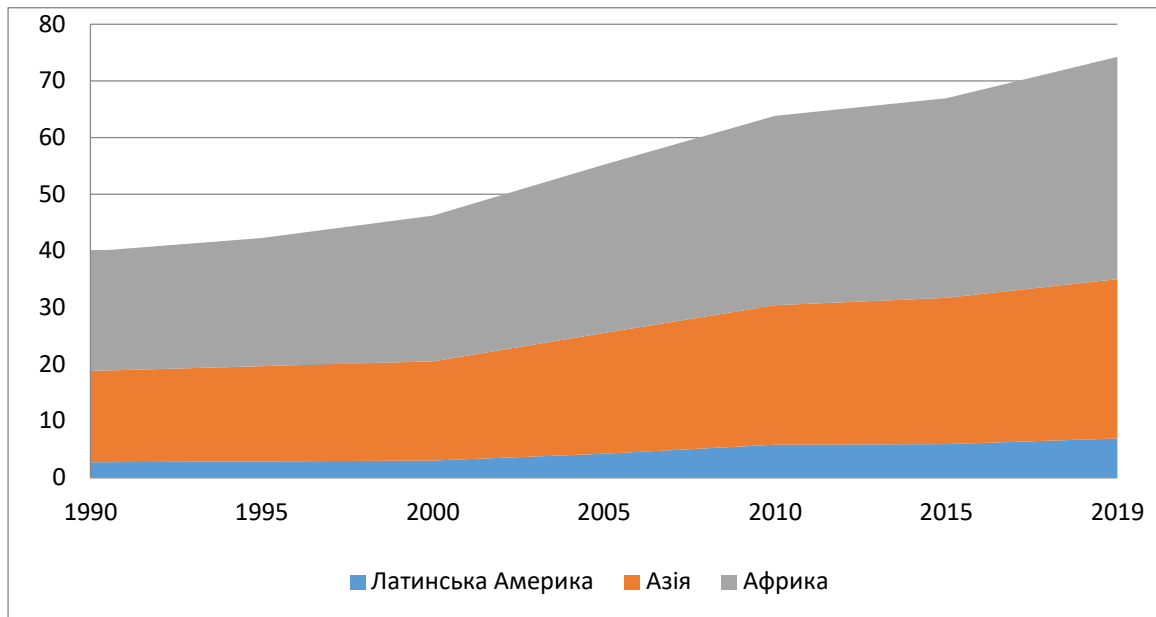

Рис 2.8. Національність мігрантів, які приїхали в Європу [52]

Починаючи з 2015 року, Європу охопила міграційна криза. Множинні збройні конфлікти, що спалахнули в країнах Північної Африки та Близького Сходу, а також наявність безпечного маршруту викликали багаторазове збільшення кількості біженців і нелегальних мігрантів, прийняти і розподілити яких Європейський союз виявився не готовий. Нелегальна міграція в Європі створює певні проблеми, пов'язані не тільки з кількістю мігрантів, а й з підвищенням криміногенної обстановки, викликані поведінкою переселенців.

Великою проблемою, з якою довелося зіткнутися європейському суспільству, стала економіко-політична і національно-правова нестабільність, що захлеснула країни Африки і Близького Сходу. Основним дестабілізуючим фактором стали, безумовно, збройні конфлікти, в різні періоди, загострюються в Сирії, Лівані, Ємені, Іраку, Афганістані та інших країнах, на території яких велася боротьба з ісламським державою [63]. На рис. 2.9 ми можемо побачити, як події в цих країнах вплинули на міграцію до Іспанії та Німеччини.

Другим не менш значущим аспектом стало погіршення демографічної ситуації, виражене в збільшенні чисельності населення цих країн. Їх економіка виявилася неготовою повноцінно забезпечувати громадян, що вилилося в масштабне безробіття і колосальне зростання бідності населення. Залишаючи рідні території, біженці спочатку перебували, створених для них на території Туреччини, Лівану та ряду інших країн.

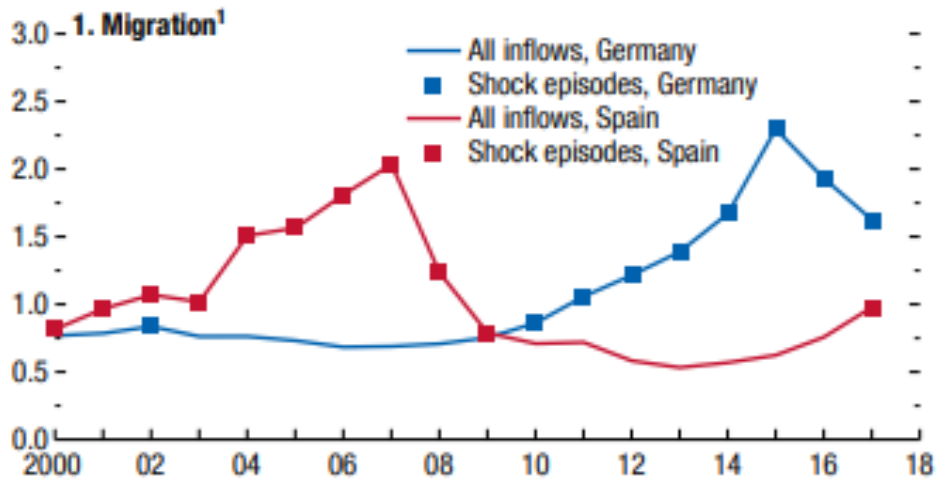

Рис. 2.9 Приплив мігрантів у Німеччину та Іспанію протягом 2000-2018рр. [71]

Саміт, що відбувся у Брюсселі 28 - 29 червень 2018 року, став показовим для країн Євросоюзу. Лідери країн-членів ЄС розглянули й інші важливі питання з наступними домовленостями:

- посилення зовнішнього прикордонного контролю, а також збільшення фінансової підтримки Туреччини і країн Африки;
- активне запобігання сухопутного та морського переправлення нелегальних біженців в країни Європи;
- збільшення інвестицій в країни Африки для скорочення кількості мігрантів і забезпечення соціально-економічних перетворень;
- продовження реформування політики Євросоюзу, що стосується міграції, а також внесення змін до Дублінської угоди [62].

У контексті, коли ЄС реєструє відносно низьку внутрішню мобільність робочої сили, міграція може зіграти певну роль у зменшенні дефіциту робочої сили в певних країнах, регіонах, секторах чи професіях. Деякі дослідження показують, що мігранти можуть покращити здатність до адаптації регіональних відмінностей, наприклад, влаштовуючись на роботу в сектори, де корінні жителі яких? можуть не бажати працювати, та реагуючи на регіональні відмінності в економічних можливостях. Вплив імміграції на європейські ринки праці свідчить про те, що міграція є інструментом регулювання ринку праці. У

цьому контексті іммігранти приносять корисні навички у свою країну перебування та заповнюють нестачу робочої сили. У ряді досліджень стверджується, що іммігранти приносять цінні навички, але попереджають, що їх потенціал часто не в повній мірі реалізований через невідповідність між навичками іммігрантів та робочими місцями, які вони фактично виконують, які, як правило, нижче рівня їх (формального) рівня кваліфікації. Нарешті, хоча емпіричних доказів щодо реагування мігрантів на дефіцит робочої сили чи кваліфікації недостатньо, дослідження в США, а також недавнє дослідження про ЄС дають докази того, що іммігранти однаково або більш чутливо реагують на дефіцит, ніж вихідці з країн призначення. між секторами, професіями та регіонами. Демографічні проблеми Європи можуть бути вирішені лише частково міграцією. Інші фактори, такі як краще використання наявних людських ресурсів, також можуть допомогти. Різні сектори з різними вимогами до навичок скорочуються та розширюються постійно та швидше, ніж населення.

З перспективою потенційного зростання якості нових учасників (з точки зору кваліфікації та освіти) відіграє вирішальну роль у збереженні та підвищенні продуктивності праці. Європейський досвід першого десятиліття століття показує, що 70% приросту загальної кількості робочої сили відбулося за рахунок мігрантів, але цей відсоток становить лише 14% для високоосвіченого сегменту. Майже половину низькокваліфікованих робочих місць займають іммігранти в ЄС.[69]

Як наслідок, існує ризик створення сегментованого ринку праці з низькокваліфікованими професіями, які займають лише іммігранти. Більше того, нещодавні аналізи показують, що потенційний внесок мігрантів нижчий, головним чином для сегменту вищих освічених установ, що призводить до надмірної кваліфікації або зниження рівня зайнятості для високоосвічених міжнародних мігрантів. Як підкреслюється у спільному документі OECD-ЄС (2014), для потенційного зростання в довгостроковій перспективі невідповідність кваліфікації, швидше за все, буде важливішою за нестачу

робочої сили. У цьому контексті міграція може зіграти позитивну роль у рушіях продуктивності, завдяки кращому використанню наявних навичок, сприяючи вдосконаленню набору навичок та збільшуючи чисте накопичення людського капіталу. Однак це потребуватиме кращого використання навичок вже оселених мігрантів, а також чітко визначених та керованих шляхів для набору нових робітників-мігрантів із відповідним набором навичок.

Один з найвидатніших сучасних німецьких економістів Ганс-Вернер Сінн, президент Інституту економічних досліджень IFO, часто заявляє той факт, що в короткочасній міграційній кризі це не тільки погано для соціальної ситуації, але й зупиняє економічне зростання західноєвропейських країн у сучасному стані.[46]

Перш за все, щоб короткострокові витрати окупились у довгостроковій перспективі, необхідні високі темпи економічної та соціальної інтеграції нелегальних іммігрантів.

У сучасній Європі не всі країни успішно досягають цієї мети, насправді в більшості найбільших європейських економік ми можемо спостерігати високі розбіжності в рівні безробіття та навчальних показниках дітей між корінними та іммігрантами.

На сьогодні компанії турецьких іммігрантів інвестують близько 10 мільярдів євро в німецьку економіку та зайняті близько 550 000 людей. Крім того, турки мають на 6-7 вищих показників ставання підприємцями, ніж корінні жителі. Тим не менше, безробіття продовжує залишатися великою проблемою, оскільки воно становить 22-23% для турецьких іммігрантів, що в 4 рази вище середнього рівня серед корінного населення [71].

Оскільки, хоча в коротко- та середньостроковій перспективі витрати на притулок, харчування та інтеграцію здаються великими, довгостроковий ефект від напливу біженців може бути позитивним і переважати.

Позитивний вплив імміграції на продуктивність в країнах-реципієнтах є ключовим емпіричним результатом досліджень щодо імміграції. У літературі

наголошується, що ці результати можна пояснити взаємодоповнюваністю між корінними та іммігрантами.

Коли іммігранти виходять на ринок праці, корінні жителі переходять до нових професій, для яких, у багатьох випадках, потрібні досвідчені мовні та комунікативні здібності або виконання більш складних завдань. Таким чином, в міру переселення іммігрантів у професії, яких не вистачає, корінні жителі вдосконалюють свої навички, що веде до загальної економіки.

Висновки до розділу 2

По даним аналізу ми можемо зробити висновки, що міграція може впливати як негативно так і позитивно на ВВП країн. Для приймаючих країн воно має більш позитивний вплив, адже за рахунок міграції збільшується частка зайняти серед населення, а це в свою чергу, приводить до зростання робочої сили. Зростання населення за рахунок імміграції може призвести до додаткового збільшення доходу на душу населення в моделях, коли певні галузі економіки стають більш ефективними при вищих рівнях виробництва.

Тобто, чим більший обсяг виробництва, тим менше витрат потрібно на товар, хоча це може залежати від певних попередніх умов та кваліфікації іммігрантів. Подібним чином, якщо більша робоча сила дозволяє працівникам стати більш спеціалізованими або якщо іммігранти заповнюють дефіцит на посадах, які є критично важливими для економіки, дохід на душу населення може ще збільшитися.

Валютні надходження як надходять в рідну країну мігрантів позитивно впливають на поточний баланс, а також можливості імпорту. Міжнародні грошові перекази як результат міграційних процесів приносять істотні вигоди країнам, що розвиваються в соціальній сфері, в тому числі призводять до скорочення бідності і нерівності, покращують доступ до систем охорони здоров'я та освіти.

Вплив імміграції на європейські ринки праці свідчить про те, що міграція є інструментом регулювання ринку праці. У цьому контексті іммігранти приносять корисні навички у свою країну перебування та заповнюють нестачу робочої сили. У ряді досліджень стверджується, що іммігранти приносять цінні навички, але попереджають, що їх потенціал часто не в повній мірі реалізований через невідповідність між навичками іммігрантів та робочими місцями, які вони фактично виконують, які, як правило, нижче рівня їх (формального) рівня кваліфікації.

РОЗДІЛ 3

РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ В НИХ

3.1 Методи управління міжнародними міграційними потоками

Міжнародні міграція і переміщення за самою своєю природою є транснаціональними явищами, що зачіпають країни походження та призначення, а також країни, через територію яких можуть подорожувати мігранти (часто звані «транзитними» державами) або в яких їх беруть після переміщення через національні кордони. І все ж, як це не парадоксально, історично регулювання міграції залишалася головним чином у веденні окремих держав, а їхня політика і приписи в області міграції зазвичай розроблялися на національному рівні [24]. У більшості випадків управління процесами міграції тісно асоціюється з державним суверенітетом.

Держави зберігають за собою право прийняття рішень в в'їзді і перебування негромадян, оскільки міграція безпосередньо зачіпає деякі з визначальних елементів держави. Для регулювання міграції характерно висновок двосторонньої й багатобічні домовленості, і існують кілька глобальних угод у вигляді міжнародних договорів, в яких країни дійшли згоди в застосуванні прав людини і пов'язаних з ними обов'язків держав в конкретних областях. Двома такими важливими прикладами є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року і Конвенція про статус біженців (Конвенція про біженців) 1951 року - в значній мірі через їх широку ратифікації. Інші конвенції з міграції не були настільки ж широко прийняті, такі як Міжнародна конвенція про захист прав всіх працюючих мігрантів і членів їх сімей, серед держав-учасників якої все ще немає традиційних країн призначення. Крім цього, протягом декількох десятиліть були реалізовані численні багатосторонні і глобальні ініціативи, діалоги і процеси з питань міграції.

Ще однією віхою в зв'язку з цим став Глобальний договір в безпечної, впорядкованої й легальної міграції (Глобальний договір в міграції), які є першим узгодженим шляхом міжнародних переговорів констатація цілей регулювання міграції, що забезпечує баланс між правами мігрантів і принципом суверенітету держав над їхньою територією. Хоча він і не має обов'язкової юридичної сили, Глобальний договір в міграції був прийнятий консенсусом в грудні 2018 року на конференції Організації Об'єднаних Націй, в роботі якої брали участь понад 150 держав-членів Організації Об'єднаних Націй, а пізніше в тому ж місяці - на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ГА ООН) шляхом голосування держав-членів 152 голосами проти 5 (при 12 утрималися) [43].

За відсутності узгодженого міжнародного режиму в області міграції несподівані великомасштабні і важливі міграційні події, а також геополітичні «тектонічні зрушення» можуть надати драматичний вплив на глобальне регулювання міграції, виконуючи роль «закликів до дії» в міжнародному співтоваристві. Такі події призвели також до енергійного заповнення деяких прогалин, які існують у фрагментованій глобальній системі регулювання міграції, і до усвідомлення необхідності більш активних дій по розробці набагато більш узгодженого міжнародного підходу до міграції з метою поліпшення становища держав, суспільств і мігрантів.

Наприклад, в 2015 і 2016 роках масове переміщення більш одного мільйона чоловік в Європу і всередині її (включаючи сирійських і інших біженців) послужило стимулом для розробки Нью-Йоркської декларації про біженців та мігрантів (Нью-Йоркська декларація), прийнятої Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у вересні 2016 року [25]. Складання Нью-Йоркської декларації знаменувало собою важливий момент в історії глобального регулювання міграції. Всі 193 держави-члена Організації Об'єднаних Націй одностайно підтвердили свою підтримку захисту прав мігрантів та біженців і висловили прихильність процесу міжурядових переговорів для досягнення згоди щодо Глобального договору про міграцію, а

також щодо Глобального договору про біженців[26]. Важливо відзначити, що обидва договори спираються на багаторічні структуровані діалоги, ініціативи та співробітництво між державами на регіональному і міжнародному рівні.

Доповідь про міграцію в світі 2018 року містить главу про глобальне управління міграцією, в якій були викладені передумови і контекст для прийняття Нью-Йоркської декларації. Це була перша глава в частині II про складні і знову виникаючі проблеми міграції, мета якої полягала в критичному огляді існуючої архітектури глобального регулювання і останніх змін [27].

Ключові елементи цієї глави охоплювали:

- розгляд концепції «регулювання»;
- вигоди і перешкоди для глобального регулювання міграції;
- норми і інститути;
- зусилля щодо вдосконалення глобального регулювання (в 2001-2016 роках).

Крім того, глава 5 Доповіді про міграцію в світі 2018 року заклала основу для інших глав частини II доповіді 2018 року, представивши контекст для регулювання на глобальному рівні, частково шляхом виділення основних тематичних областей в міграції, які стали предметом міжнародного співробітництва останнім часом.

За два роки, що минули після публікації Доповіді про міграцію в світі 2018 року, в сфері глобального регулювання міграції відбулося настільки багато змін, що редактори визнали важливим представити читачам оновлення по цій темі в Доповіді про міграцію в світі 2020 року. Ця глава містить описовий аналіз, що охоплює конкретний період часу, тоді як впровадження і еволюція системи будуть, безумовно, триватиме і в майбутньому. У наступному розділі, що приймає естафету викладу подій в Доповіді про міграцію в світі 2018 року, висвітлюються розробка і прийняття двох глобальних договорів. У третьому розділі пропонується короткий аналіз комплементарності, узгодженості і нестиківок між двома глобальними договорами. Четвертий розділ містить нарис оцінки того, як глобальні договори

впливають на архітектуру глобального регулювання міграції. Потім в заключному розділі ці висновки проектуються в майбутнє шляхом опису наслідків останніх змін, а також проблем у здійсненні глобальних договорів. В основу глави покладена інформація зі сфери політики, коментарів академічних кіл та окремих думок. До моменту складання глави було опубліковано дуже мало нових академічних досліджень про прийняття і здійснення обох глобальних договорів, що пояснюється термінами підготовки академічних рецензованих публікацій.

Обидва глобальних договори виникли на ґрунті всепроникаючого відчуття кризи, коли світ зіткнувся з широкомасштабними переміщеннями людей в декількох місцях в різних частинах світу. Ці події - найбільш вражаючі в Середземному морі, проте не менш важливі в Аденській затоці / Червоному морі і Бенгальській затоці - привели до розробки Нью-Йоркської декларації. Середземноморська криза відрізнялася не тільки участю величезної кількості людей, а й своєю резонансністю, оскільки він попадав в поле зору великих західних новинних агентств. Ці переміщення зробили очевидним для урядів заможних європейських держав (були передбачуваними пунктами призначення мігрантів) той факт, що навіть ці держави з усіма їх правовими і фінансовими ресурсами не здатні впоратися з потоками такого масштабу без співпраці між собою та з країнами походження і транзиту.

На саміті Організації Об'єднаних Націй з проблем біженців і мігрантів, скликаному у вересні 2016 року в розпал кризи, була підготовлена декларація про прихильність держав вирішення цих проблем, найважливішими елементами якої були зобов'язання з проведення переговорів щодо двох глобальних договорів. Первісна концепція передбачала створення єдиного договору, куди входять як біженці, так і мігранти. Однак реалізації цього плану завадили кілька перешкод, включаючи побоювання того, що, з одного боку, такий двохсторонній договір послабить захист, на яку біженці мають право відповідно до Конвенції про біженців, а з іншого - що зрівнювання біженців і мігрантів спричинить за собою більш відповідальні зобов'язання держав перед

мігрантами, ніж вони хотіли б прийняти на себе. Більшість країн призначення були б в цілому задоволені наявністю одного глобального договору, який стосувався б тільки біженців, але інші держави, і особливо країни глобального Півдня, наполягали також на прийнятті глобального договору про міграцію. Передбачалося, що обидва договори не матимуть обов'язкової юридичної сили, на відміну від міжнародних договорів, що зобов'язують всі держави-учасники здійснювати їх положення [28].

Глобальний договір про міграцію складається з чотирьох основних елементів. Першим елементом є початкові пункти, в яких викладається пропонована в Договорі концепція зміцнення співпраці між державами в цілях вдосконалення регулювання міжнародної міграції [26]. У них перераховуються принципи, на яких побудований Договір, один з яких говорить, що в ньому «підтверджується суверенне право держав визначати свою національну міграційну політику і регулювати міграцію в межах своєї юрисдикції відповідно до норм міжнародного права ». У преамбулі до Договору підтверджуються відповідні документи в галузі прав людини, інші угоди і підсумки попередніх нарад Організації Об'єднаних Націй з питань міграції. Другий елемент - це виклад суті документа, яка складається з 23 цілей, які передбачають досить всеосяжний підхід до міжнародної співпраці в області міграції. Для кожної цілі передбачено декілька пов'язаних з нею дій, з яких країни будуть черпати відповідні дії для реалізації своєї прихильності заявленої мети. Це є головною особливістю Договору, в якому підтверджується суверенітет держав над своєю міграційною політикою.

23 мети Глобального договору про міграцію, досягнення яких необхідно для забезпечення безпечної, впорядкованої і легальної міграції

1. Збір та використання точних даних в якості основи для вироблення емпірично обґрунтованої політики.

2. Зведення до мінімуму несприятливого впливу різних сил і структурних факторів, які змушують людей залишати країни свого походження.

3. Надання точної і своєчасної інформації на всіх етапах міграції.

4. Забезпечення наявності у всіх мігрантів законних посвідчень особи і належних документів.
5. Спрощення доступу до каналів легальної міграції та підвищення їх гнучкості.
6. Сприяння справедливому і етичному найму працівників і забезпечення умов для гідної роботи.
7. Вивчення і ослаблення чинників вразливості в процесі міграції.
8. Порятунк людей і координація зусиль міжнародного співтовариства щодо розв'язання проблеми зниклих без вести мігрантів.
9. Підвищення ефективності транснаціональних заходів протидії незаконному ввезенню мігрантів.
10. Попередження, припинення та викорінення торгівлі людьми в контексті міжнародної міграції.
11. Інтегроване і безпечне управління кордонами з координацією зусиль.
12. Підвищення ступеня визначеності і передбачуваності міграційних процедур для забезпечення належного контролю і перевірки та направлення людей до відповідних органів.
13. Застосування практики приміщення мігрантів в центри тимчасового утримання виключно як крайній захід і пошук альтернатив.
14. Підвищення ефективності консульського захисту, допомоги та взаємодії протягом усього міграційного циклу.
15. Охоплення мігрантів базовими послугами.
16. Створення для мігрантів та громад сприятливих умов, що забезпечують повну соціальну інтеграцію та згуртованість.
17. Викорінення всіх форм дискримінації та заохочення заснованих на фактичних даних громадських обговорень з метою формування громадської думки про міграцію.
18. Інвестування в розвиток навичок та сприяння взаємному визнанню навичок, кваліфікації та компетенції.

19. Створення для мігрантів і діаспор умов, що дозволяють їм повною мірою сприяти досягненню сталого розвитку в усіх країнах.

20. Підвищення оперативності та надійності і зниження вартості грошових переказів і сприяння фінансовій інтеграції мігрантів.

21. Співпраця з метою забезпечення безпечного і гідного повернення і планомірної реінтеграції.

22. Створення механізмів перекладу матеріальних прав в області соціального забезпечення і придбаних пільг.

23. Зміцнення міжнародного співробітництва та глобального партнерства в цілях забезпечення безпечної, впорядкованої і легальної міграції

23 мети Глобального договору про міграцію можна умоглядно розкласти по трьом «кошиках»: 1) конкретні і відносно прямолінійні заходи; 2) конкретні, але спірні питання; і 3) дуже широкі і амбітні цілі.

Деякі з відносно прямолінійних цілей користуються широкою підтримкою і підлягають негайному здійсненню; по суті, вже було покладено початок здійсненню ряду таких цілей, включаючи, серед іншого, тих, які стосуються збору даних і досліджень, етичного найму і грошових переказів. Інші цілі - такі як розширення легальних каналів для міграції, поліпшення управління кордонами та співробітництво в області повернення та реінтеграції - є конкретними, але спірними і потребують подальших переговорів, виділення ресурсів і прояви політичної волі.

Решта мети, такі як віднесені до третьої категорії, є пропозиції на дуже тривалу перспективу, незважаючи на високий рівень згоди з необхідністю позитивних змін з цих питань [30]. Ці цілі досить довгострокові і фактично потребують часу для своєї реалізації. Наприклад, захист мігрантів, які перебувають в уразливому становищі (мета 7), в даний час не зводиться до захисту традиційних категорій осіб в уразливому положенні (зокрема, жінок, дітей та жертв торгівлі людьми) і в більш широкому сенсі враховує фактори уразливості, що виникають з «обставин переїзду або умов, в яких вони знаходяться в країнах походження, транзиту і призначення» [26]. Реалізація

деяких з цих цілей також тісно взаємопов'язана з здійсненням інших ініціатив, що мають відношення до розвитку, охорони навколишнього середовища або, в більш загальному сенсі, до захисту мігрантів, які опинилися в умовах кризи.

На відміну від запропонованого Глобального договору про міграцію, для якого передбачалися міжурядові переговори по досягненню згоди щодо документа держав-членів, в Нью-Йоркській декларації було передбачено складання Глобального договору про біженців в ході процесу, керованого УВКБ.

Незважаючи на високий статус Нью-Йоркської декларації 2016 року і пов'язане з нею зобов'язання всіх держав завершити роботу над обома глобальними договорами, зміст цих договорів виникло не на порожньому місці. Розробка ідей і підходів, викладених у цих договорах, зажадала набагато більше часу, ніж може здатися на перший погляд. Як зазначається, обидва договори засновані на багаторічному структурованому діалозі, ініціативах та співробітництва між державами на регіональному і міжнародному рівні. Глобальний договір про міграцію спирається, зокрема, на недавні глобальні і регіональні ініціативи і процеси з питань міграції, в тому числі за рахунок розгляду тематичних областей, в яких сходяться інтереси держав. Що стосується Глобального договору про біженців, то його призначення полягає в «втіленні давно усталеного принципу міжнародного співробітництва, закріпленого в преамбулі до Конвенції 1951 року про статус біженців, в конкретні і практичні дії» для «передбачуваного і справедливого розподілу тягаря і відповідальності» [26]. Глобальний договір про біженців підкріплює і підсилює попередні заходи, в тому числі, наприклад, шляхом реагування на неодноразові заклики Виконавчого комітету УВКБ ООН до міжнародної співпраці [31], а також шляхом ініціатив УВКБ по конкретних випадках особливих ситуацій у зв'язку з розподілом відповідальності.

Глобальні договори знаменують собою новий етап в здійсненні міжнародного співробітництва з управління переміщеннями людей і реагування на них. Хоча вони не мають юридично обов'язкової сили, на їх основі сягнуть

майже універсальний консенсус з питань, що вимагає співробітництва, і по діям, спрямованим на просування до досягнення цілей, викладених в цих договорах.

Якщо послідовно здійснювати Глобальний договір про біженців, то це буде зміцнювати бажання держав приймати біженців, послаблюючи відчуття безпорадності, що виникає, коли їх тягар не ділять з ними інші. Якщо інші держави і більш широке коло зацікавлених сторін проявлять більш тверду прихильність виконання комплексу заходів щодо біженців для всіх приймаючих країн, це незрівнянно більшою мірою сприятиме виконанню основної умови для захисту - забезпечення доступу до територіального притулку в іншій країні.

Міжнародна організація міграції, оцінила становище і регулювання міграційних потоків в Україні, і визначила що вони можуть сприяти розвитку економіки та держави в цілому[32]. Але для цього необхідно врегулювати макроекономічне становище.

В даний час умови, що дозволяють українським трудящим-мігрантам безпечно та ефективно економити чи інвестувати в Україну, не є належними. Саме в цьому контексті слід вивчати заходи, що сприяють та стимулюють використання фінансових потоків, пов'язаних з міграцією, і зокрема капітал робітників-мігрантів у виробничих інвестиціях. Успішний результат будь-якого такого втручання базується на двох важливих економічних передумовах:

По-перше, проведення розумної макроекономічної політики та політичний процес, який сприяє стабільності, зростанню та розвитку в Україні, є очевидними та необхідними передумовами для збільшення потоку зворотної міграції, а також трансфертів робітників-мігрантів та спрямування їх на виробничі інвестиції. У цьому контексті, в першу чергу, необхідне сприяння економічній, фінансовій та політичній / міжетнічній стабільності;

По-друге, і спираючись на перше, потрібно врегулювати структуру політики та заходів, які безпосередньо вирішують проблеми трудящих-мігрантів, а також домогосподарства в Україні, що вони отримують вигоду.

Зрозуміло, що будь-яка ініціатива в цій галузі повинна базуватися на чіткому визнанні того, що грошові перекази, трансферти робітників-мігрантів та інвестиції є приватними трансфертами та що залучені заощадження належать трудящим-мігрантам та їх сім'ям.

Спеціалізовані установи, такі як Світовий банк та Міжнародна організація з міграції (МОМ), а також місцеві органи державної влади, ключові партнери приватного сектору та організації робітників-мігрантів / діаспори можуть внести значний внесок у розвиток України [32], використовуючи перспективу посилення впливу міграції та пов'язаних з міграцією фінансових потоків для покращення умов праці та здійснення додаткових інвестицій:

- Посилення важливості надійних макроекономічних рамок та сприятливого для бізнесу регуляторного середовища з точки зору працівника-мігранта з метою сприяння та заохочення внутрішніх заощаджень / інвестицій від заробітчан;
- Збільшення вартості поточних грошових переказів шляхом залучення більшої частки до офіційного сектору, в тому числі за рахунок зниження витрат на офіційні перекази грошових переказів, особливо з країн, що не входять до СНД;
- Розширення фінансових послуг для бідних людей у сільській місцевості.
- Зміни до законодавства, щоб полегшити підприємницьку діяльність, відповідно до пріоритетних проблем працівників-мігрантів;
- Забезпечення виконання чинного законодавства, політики та програм, посилення державної служби, зниження рівня корупції відповідно до пріоритетних проблем українських трудових мігрантів;
- Вивчення можливості встановлення державних або муніципальних облігацій, забезпечених грошовими переказами, або безпосередньо для працівників-мігрантів;

- Заохочення створення асоціацій рідного міста та економічних клубів громади, особливо щодо підвищення обізнаності та співпраці з таких питань, як мобілізація заощаджень та інвестицій.

Уряд України повинен взяти на себе більшу відповідальність за загальний контекст, в якому громадяни України вирішують мігрувати як зовнішні, так і внутрішні, а також тих, хто вже опинився за кордоном як частина робітників-мігрантів чи громад діаспори. Уряд повинен розробити політичні та комунікаційні механізми, здатні максимізувати позитивні аспекти міграції як важливий аспект загального процесу розвитку України, мінімізуючи при цьому її негативні наслідки для суспільства в цілому та залучених осіб.

3.2 Аналіз міграційних процесів в Україні та їх наслідки

Домінуючою тенденцією розвитку міжнародних економічних відносин є глобалізація та, як її наслідок, міжнародна міграція населення. Міграційні процеси впливають на все більше аспектів економічного, соціального і культурного життя населення національних економік, які залучені в ці відносини. Під їх впливом відбувається інтенсивна трансформація соціально-економічних умов розвитку суспільства. Інтеграція України у світове господарство інтенсифікувала процес включення держави у міжнародний процес міграції.

На етапі переходу України до ринкової економіки трудова міграція за кордон зростала швидкими темпами, чому сприяла низка факторів на національному рівні, а саме: структурна трансформація економіки, безробіття, низький рівень життя населення, потреба людей заробляти гроші на життя або на відкриття власного бізнесу. Поступово трудова міграція набула характер більш тривалого працевлаштування порівняно з тимчасовими поїздками з метою торгівлі. [31]

На початку 2000-х років кількість виїжджаючих за кордон громадян України була дуже великою. Наприклад, у 2002 р. еміграція склала 76,3 тис.

осіб, однак, починаючи з 2003 р., із поліпшенням соціально-економічних умов в країні спостерігалось суттєве зниження кількості емігрантів, і в 2005 р. їх налічувалось вдвічі менше [21; 54]. За даними досліджень, на початку 2000-х років основними причинами трудової міграції населення України за її межі були низька заробітна плата, безробіття, бажання швидко заробити гроші, бажання покращити умови життя, незадовільні умови праці та ін. [32].

Україна традиційно вважалася країною еміграції, але в останні роки наша країна стала привабливою територією і для іммігрантів. На рис. 3.1. продемонстровано, як на протязі 2010-2019 рр. змінювалась чисельність мігрантів і сальдо міграції (міграційний приріст (скорочення)).

Зауважимо, що одним з основних регіонів, до якого прямують трудові мігранти з України є країни Євросоюзу, що пов'язано з посиленням несприятливої демографічної ситуації, яка все більше потребує механічного відтворення робочої сили в регіоні, і певною міграційною політикою країн ЄС. Окрім демографічної ситуації, іншими факторами «тяжіння» мігрантів до країн ЄС є вища якість життя, безпеки, свободи ніж в Україні. Українці також їдуть працювати за трудовим договором тимчасово до країн ЄС.

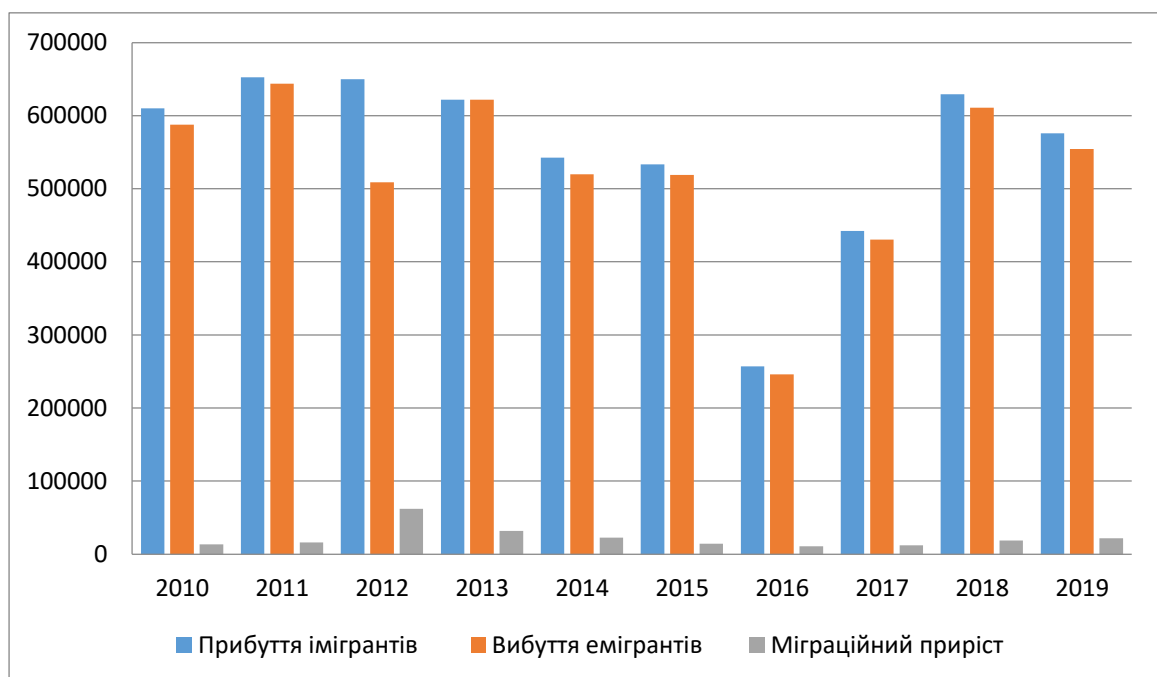

Рис. 3.1 Міграційний рух населення України 2010-2019 рр.[33]

Серед факторів «виштовхування» мігрантів з країн можна виокремити низький рівень розвитку економіки, якості життя, безпеки та екології, соціальні загрози, нестабільність зайнятості, низька якість умов праці, нерозвиненість механізмів ринку праці, брак робочих місць, капіталу, завищена вартість кредитів, страхування, ф'ючерсів, прагнення поліпшити свій добробут шляхом продажу своєї праці на міжнародних ринках праці.

У 2012-2013 рр. в Україні спостерігалось різке поживлення процесів зовнішньої міграції, що було пов'язано з очікуваннями про підписання Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. У 2013 р. кількість емігрантів з країни підвищилась на 52,8%, чому сприяли пом'якшення візових режимів з іншими країнами та поліпшення законодавств держав ЄС відносно іммігрантів з України [34].

Характерною особливістю міграційних процесів є те, що вони відбуваються стихійно. Багато трудових мігрантів перебувають у приймаючих країнах нелегально. Наприклад, найбільший відсоток таких осіб перебуває у Польщі (56,2%) та Італії (36,2%). Серед країн з найвищою часткою (більше половини) легальних трудових мігрантів з України – Чеська Республіка, Португалія та Іспанія [35].

Особливу занепокоєність викликає зовнішня міграція кваліфікованих працівників з України, яка має не тільки економічні наслідки, але й наслідки для соціальної безпеки країни в цілому. І хоча відсоток професіоналів, фахівців та технічних службовців становив лише 6,0% трудових мігрантів у структурі трудових мігрантів за видами економічної діяльності у період з 1 січня 2015 р. до 1 червня 2019 р., можна стверджувати, що у зв'язку із від'їздом висококваліфікованих працівників за кордон знижується якість трудових ресурсів в Україні [32].

Масова еміграція з України, по-перше, посилює навантаження на працююче населення; по-друге, має соціально-психологічні наслідки, такі як ослаблення інституту сім'ї у випадках, коли за кордон їдуть члени родини,

залишаючи чоловіка, дружину, або неповнолітніх дітей; по-третє, вивільняє простір на ринку праці, що тягне за собою приплив іммігрантів з третіх країн і, відповідно, зміни у культурному житті; по-четверте, науково-технічний прогрес може уповільнитись внаслідок еміграції кваліфікованих кадрів. Цікаво, що дослідники виокремлюють і політичний аспект міграції населення з України – це створення непривабливого іміджу України як країни, що є постачальником трудових мігрантів. Водночас, наявність великої кількості мігрантів за кордоном може впливати на електоральну поведінку України, на загальні результати волевиявлення.

При цьому, оскільки існує певна неврегульованість правових механізмів трудової міграції між країнами, українські мігранти за кордоном стикаються з низкою невирішених питань, таких як потреба у правовому захисті, потреба у вивченні мови країни, часто мігранти недостатньо проінформовані про особливості трудового і міграційного законодавства країни перебування, існують проблеми соціального захисту, проблема безпечного та доступного переведення коштів із-за кордону в Україну. Після повернення мігрантів на батьківщину, причинами чого можуть бути закінчення терміну контракту, звільнення, бажання приєднатися до родини, необхідність заробляти кошти за кордоном та ін., мігранти стикаються з проблемою пошуку роботи. При цьому, тільки 50% усіх мігрантів, що повернулися на Україну, закордонний досвід допоміг знайти кращу роботу [36].

Як вже зазначалось, суттєвим наслідком міжнародної міграції для будьякої країни є отримання грошових переказів. Для України грошові перекази мігрантів є важливим джерелом доходу домогосподарств, члени яких працюють за кордоном. Основними цілями, за якими витрачаються отримані кошти, є поточне споживання, придбання товарів довготермінового використання або нерухомості, освіта та ін. Хоча більшість надходжень, які отримують родини мігрантів, витрачаються на споживання, відомо, що такі сім'ї більше схильні до заощаджень, що теж є важливим у певні періоди розвитку економіки. У 2018 році обсяг грошових переказів мігрантів в Україну

склав більше 7 млрд. дол. США на рік. І таким чином, Україна увійшла до переліку країн – найбільших одержувачів переказів мігрантів [37].

Сьогодні приплив грошових переказів в Україну значний. З 2015 року він поступово збільшився і в 2019 році досяг 11,9 млрд. Доларів США, що еквівалентно 7,7% ВВП[76]. Попередні дані за 2020 рік свідчать про те, що, незважаючи на економічну кризу, спричинену пандемією, приплив грошових переказів в Україну дещо зріс до 12,1 млрд. Доларів США (рис. 3.2). Стабільність потоків грошових переказів, незважаючи на економічну кризу в країнах, де працюють українські мігранти, можна пояснити бажанням мігрантів компенсувати домогосподарствам, яким вони направляють грошові перекази, за те, що вони залишили їх.

З огляду на масштаби вітчизняних міграційних потоків та обсяги грошових переказів мігрантів, а також враховуючи вищезазначені соціальні та економічні наслідки трудової міграції для національної економіки, доцільним є проведення аналізу впливу грошових переказів вітчизняних мігрантів на економічний розвиток України. Як відомо, існує низка макроекономічних показників, за якими можна оцінити стан соціально-економічної ситуації в країні, основним з яких є валовий внутрішній продукт (ВВП) країни. На основі оцінки ВВП аналізують динаміку економічного розвитку країни, а також ефективність економічної політики органів державного управління. Збільшення ВВП є одним з основних завдань економічної політики, яка проводиться урядом країни, а економічне зростання стає все більш актуальним для будь-якого суспільства.

Вплив грошових переказів на державні фінанси України неоднозначний: надходження грошових переказів призводять до збільшення ПДВ, акцизів та митних надходжень від товарів та послуг, що сплачуються з грошових переказів. З іншого боку, емігранти не платять податків та внесків на соціальне страхування в Україні, тоді як їхня освіта вимагала державних витрат. У нинішній ситуації, коли весь світ переживає шок, може бути важко оцінити чистий вплив на державні. Однак за останні роки, коли Україна зазнала значних

труднощів для окремих країн, очевидно, що грошові перекази внесли важливий антициклічний внесок.

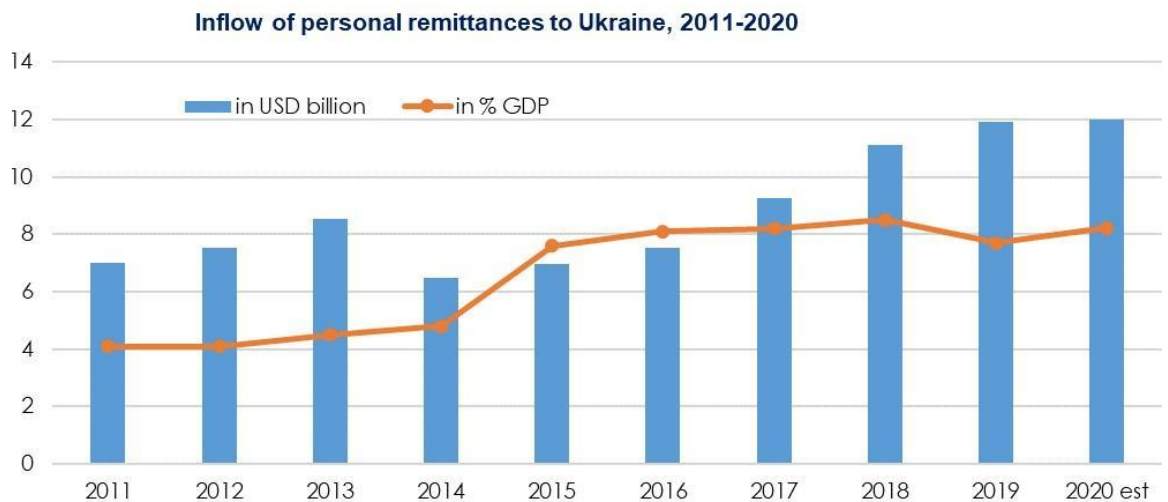

Рис. 3.2. Грошові перекази в Україну протягом 2011-2020 рр. [75]

Українському уряду слід більшої уваги приділяти трансфертам трудових мігрантів і розглядати цей рух, як альтернативу зовнішнім запозиченням. В першу чергу, варто якомога швидше переглянути обмеження в банківській сфері (податок на доход від депозитів, обмеження щодо зняття власних коштів, неможливість отримання валюти з грошових переказів з-за кордону тощо). Враховуючи Євроінтеграційне спрямування України, слід більшої уваги приділяти позитивному досвіду нових членів ЄС щодо врахування об'ємів грошових надходжень від мігрантів в макроекономічній політиці держави. На наш погляд, держава повинна регулювати потоки грошових переказів у країну за допомогою: встановлення помірних відсотків за отримання переказів; забезпечення фінансової інфраструктури отримання переказів, що буде сприяти зниженню обсягів переказів нелегальним шляхом; сприяння прозорості переказів.

В останні роки Україна зіткнулась з непередбаченими політичними і економічними проблемами, що безпосередньо вплинули на міграційну ситуацію [38]. Тому, існує певна необхідність у проведенні відповідної систематизації нормативних документів та утворення єдиних максимально кодифікованих нормативних документів, по-першу чергу документів які

стосуються утворення, визначення повноважень, та порядку роботи державної міграційної служби та інших органів державної влади та місцевого самоврядування. На необхідність систематизації та упорядкування також вказує наявність різних органів державної влади які потребують координації своєї спільної діяльності (органи державної міграційної служби, органи служби зайнятості, органи місцевого самоврядування, державні адміністрації, органи внутрішніх справ та ін.).

Відповідне значення для регулювання міграційних процесів має розширення повноважень регіонів (органів місцевого самоврядування обласного рівня) у сфері міграції, а саме надання відповідних повноважень органам місцевого самоврядування, та регіональним органами державної влади (облради, та їх виконавчі комітети). Це не тільки наданням їм повноважень самостійного вивчення проблемних питань міграції регіону, але і визначення відповідних програм по регулюванню міграційних процесів в регіонах. А головне це надання можливості під визначені програми щодо врегулювання міграційних процесів, зайнятості населення, утворювати відповідні фонди (фінансового та майнового характеру) з самостійно визначенням їх кількості та обсягу (на підставі місцевого бюджету) та вжиттю паралельних заходів щодо боротьби з незаконною міграцією (у тому числі депортації)

Також треба наголосити на необхідності вдосконалення міграційної політики з урахуванням особливостей економічних процесів. У зв'язку з тим, що Україна інтегрована в світову економіку і активно приймає участь в соціально – економічних і політичних процесах на міжнародному рівні, доцільним є поліпшення регулювання міжнародної трудової міграції за такими напрямками [39]:

1. Ретельне вивчення явища міжнародної трудової міграції з усіх боків, а саме отримання повної і достовірної статистичної та аналітичної інформації про динаміку руху мігрантів в різні період часу. У зв'язку з цим доцільно утворити єдину базу даних про міграцію осіб, забезпечити більш глибоке здійснення

науково-дослідницької роботи у галузі міграції та імплантацію її висновків у політику держави.

2. Вдосконалення нормативно-правової бази України: ратифікувати Міжнародну конвенцію «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей», а потім Конвенцію Міжнародної організації праці «Конвенція про працівників-мігрантів» №97 і Конвенцію Міжнародної організації праці «Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення». Для цього, перш за все, необхідно створити умови для реалізації вимог Конвенцій на національному рівні [40].

3. Існує проблема з інформованістю суспільства про міграційні процеси України у повному обсязі. Україна має дисбаланс на ринку праці між попитом і пропозицією робочої сили. Також мають місце правопорушення трудового законодавства як з боку роботодавців так і з боку працівників. Всебічне інформування громадськості про стан ринку праці, зміни у законодавстві і санкції щодо порушників могли б знизити дисбаланс і кількість правопорушень.

Отже, з метою спрощення доступу до інформації на ринку праці шукачів роботи і роботодавців, допомоги іммігрантам і потенційним емігрантам у вивченні своїх прав та обов'язків, наданні інформації про державні служби, які займаються проблемами в сфері ринку праці і міграції, необхідно створити єдиний державний інформаційний портал «Ринок праці і міграційні процеси в Україні» в Інтернеті, який би містив інформацію про основні індикатори ринку праці, міграційний рух населення, законодавство в сфері регулювання трудових відносин, контакти державних служб зайнятості та інших органів, що займаються ринком праці і міграцією.

4. Вдосконалити процедуру розробки і реалізації міграційної політики держави.

В управлінні міграцією на міждержавному рівні всі країни, як імпортери трудових ресурсів, так і експортери трудових ресурсів повинні враховувати

позитивні явища, які стають очевидними і підлягають усвідомленому регулюванню з боку держави. Відзначимо, що в приймаючих державах напрацювання міграційної політики мають досить серйозну базу, в той час як тільки деякі країни виїзду (Індія, Філіппіни, Пакистан) проводять усвідомлену політику експорту трудових ресурсів.

Неефективною міграційну політику можна вважати за таких умов: якщо вона не виконує поставлені цілі або цілі політики не відповідають сучасним реаліям світового і національного ринків праці. З практичної точки зору, міграційні процеси залежать від побудови ефективною міграційної політики України, а також впровадження більшої кількості двосторонніх програм з країнами ЄС. Міграційна політика цих країн повинна відповідати сучасним тенденціям міжнародної міграції і складати частину державної економічної стратегії.

Усвідомивши вплив негативних явищ зовнішньої міграції і позитивних, що пов'язані, перш за все, з грошовими переказами мігрантів, в Україні мають бути створені умови для того, щоб кваліфіковані працівники, які потрібні на ринку праці, залишалися в країні. Для цього необхідно створити умови на макроекономічному рівні, такі як контроль і регулювання інфляції, зниження вартості кредитів для фізичних і юридичних осіб, створення сприятливих умов для відкриття власного бізнесу, підвищення середньої заробітної плати, зниження або ліквідація заборгованості із виплати заробітної плати, зниження рівня безробіття, збільшення кількості осіб працездатного віку, які працевлаштовуються державною службою зайнятості. Від мігрантів, що їдуть працювати за кордон, держава повинна оптимізувати отримання вигід, а саме сприяти поліпшенню фінансової інфраструктури, через яку здійснюються перекази, сприяти залученню частки грошових переказів в інвестиції, регулювати вартість строкових депозитів з метою сприяння накопиченню заощаджень.

Висновки до розділу 3

На сучасному етапі розвитку світової економіки питання міжнародної міграції інтелектуальної робочої сили та її регулювання є надзвичайно актуальними, адже переміщення трудового капіталу між різними країнами світу є одним із головних чинників розвитку суспільства, що неоднозначно впливає на його становлення та стимулює розвиток глобалізаційних процесів. Нині міжнародна міграція кваліфікованих кадрів стала одним із основних факторів світових та регіональних соціально-економічних трансформацій і розвитку, що спонукає досліджувати особливості та проблематику регулювання процесів міжнародної міграції інтелектуальної робочої сили у різних країнах світу.

При здійсненні оцінки наслідків впливу міграції на соціально-економічний стан України, виявлено зв'язок між показниками міграцій населення та показниками соціально-економічного розвитку України. Встановлено, що соціально-економічні чинники є різносторонніми і впливають на міждержавну активність. В більшості випадків залежність простежується між показниками міжрегіональних міграцій та показниками соціально-економічного розвитку. Менш стійкою є залежність між показниками соціально-економічного розвитку і показниками міждержавної активності населення.

ВИСНОВКИ

Актуальність міграції робочої сили в наш час набуває все більшого значення. Міжнародна міграція робочої сили має як позитивні, так і негативні наслідки. Це робить необхідним виробити раціональний підхід до розробки, і реалізації дій країн з регулювання міграційних потоків.

Аналіз історичних етапів розвитку міжнародної міграції робочої сили і її ролі у міжнародних економічних відносинах дозволив виявити, що міжнародна міграція відіграє значну роль у формуванні трудових ресурсів приймаючих країн і несе позитивний ефект для країн походження мігрантів. Під впливом процесів у світовій економіці причини міграції змінюються з часом, у сучасних реаліях світової економіки виявляються нові риси міграції, чому сприяє широкий спектр явищ, що охоплюють різні сторони глобальних економічних процесів.

Більшість класичних економічних теорій міжнародної міграції розроблено переважно на основі класичних припущень про раціональну поведінку індивідів, а тому не дають змоги врахувати усі фактори, що визначають схильність осіб до міжнародної міграції. Для емпіричних досліджень найбільш поширеним є використання некласичних теорій міграції, що обумовлено відносно простим методологічним підходом до розрахунків чинників міграції, доступністю необхідних статистичних масивів та можливостями адаптувати такі моделі з метою подальшого врахування якомога ширшого спектру чинників міграції. Існуючі класифікації теорій міжнародної міграції не повністю відображають теоретичну базу дослідження в цій сфері.

Міжнародна міграція сприяє оптимізації розподілу людського капіталу і зменшенню міжрегіональних відмінностей, дозволяє поліпшити функціонування ринків праці приймаючих і країн походження.

Узагальнення результатів попередніх емпіричних досліджень свідчить про те, що позитивний ефект від міграції є вищим за негативні наслідки впливу на національні ринки, при цьому цей вплив є різним для робітників високої і

низької кваліфікації, для фірм і найманих працівників, для виробників і споживачів. В приймаючих країнах міграція дозволяє заповнювати робочі місця, на яких корінне населення не згодне працювати, сприяє розширенню виробництва, зниженню податкового навантаження на працююче населення. В країнах походження міграція знижує безробіття і робить національний ринок праці більш еластичним.

Виявлено вплив грошових переказів мігрантів на економіки країн походження. Грошові перекази мігрантів прямують на інвестування в ті сфери економіки, які найменше відповідають стандартним вимогам, сприяють реалізації принципу «самодопомоги», сприяють інтеграції країни в глобальну фінансову систему, створюють ринкові механізми формування соціально-орієнтованої інфраструктури фінансових ринків, під час фінансово-економічної кризи демонструють відносно стабільні обсяги надходжень і мають антициклічний характер. В Україні грошові надходження мігрантів є чинником коригування платіжного балансу та стимулятором споживання та зростання ВВП. При цьому, ці кошти є умовно безкоштовними для української економіки, порівняно з кредитами і позиками від МВФ, і являють собою потенціал для банківського сектору країни.

Узагальнюючи вищевказане, можна зробити висновок, що Україна має негативний міграційний приріст та низький рівень соціально-економічного життя. З кожним роком з України виїжджає все більше осіб і значна кількість трудових мігрантів в основному мігрує до країн ЄС. Основними проблемами великої кількості виїжджаючих та непривабливості країни для іммігрантів є слабка міграційна політика та якість життя у країні. Не має достатнього соціального захисту трудових мігрантів, умов для їх праці та неконкурентність заробітної плати із країнами ЄС.

Запропоновано шляхи удосконалення України у сфері регулювання міграції, а саме: створити нову нормативноправову базу, введення нового законодавства, організація імміграційного контролю, проведення опитування серед мігрантів, які виїхали за кордон про їх враження та те, що спонукало їх

виїхати із України на заробітки, розподіл міжнародних трудових мігрантів по територіях країн ЄС, введення певних правил приймання біженців. Ці шляхи направлені на вирішення недосконалості міграційної системи, які заважають державі розвиватися та несуть за собою негативні наслідки.

Обґрунтовано, що держава має впливати на зовнішню міграцію опосередковано. Напряму держава не може впливати на кількість емігрантів з країни, однак може регулювати через низку показників, таких як рівень заробітної плати, у тому числі по області, попит на робочу силу, індекс споживчих цін.

Для більш ефективного регулювання міграційних потоків необхідно проводити міждержавну міграційну політику. Така політика, на відміну від внутрішньої, включає в себе систему спеціальних заходів, які є більш жорсткими та більш регламентованими, а також законодавчих актів та міжнародних угод по регулюванню міграційних потоків.

У зв'язку з пандемією COVID-19, 2021 рік може стати історичним мінімумом для міжнародної міграції, у зв'язку з заборонами та обмеженнями на в'їзд та міжобласні й міждержавні поїдки. За останні півстоліття міжнародна міграція стала фундаментальним і важливим компонентом глобалізованої економіки, і багато країн покладаються на імміграцію, щоб сприяти майбутньому економічному зростанню. Тому будуть розроблені відповідні програми для формулювання ефективної політики з вирішення питань міжнародної міграції.

Список використаних джерел

1. Петрова Т. П. Стан та проблеми регулювання зовнішніх трудових міграцій в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2009, (№3) С. 37-44.
2. Петрова Я. В. Міжнародна міграція населення як складова глобалізації та інтеграції сучасного суспільства: аспекти праці. *Вісник ОНУ*. 2008,(№5.)– С. 851-857.
3. Ravenstein E.G. The Laws of Migration. *The Journal of the Statistical Society of London* . 1885. Vol. 48, No.2. P. 167-235.
4. Цевух Ю. О. Генезис теорій міжнародної міграції. *Науковий вісник Одеського державного економічного університету*. 2012. No.5 (157). С. 29-37
5. Lee E. S. A Theory of Migration. *Demography*. 1966. Vol. 3(1). P. 47-57.
6. Petras E. The Global Labour Market in the Modern Economy . *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements / Ed. by M. Kritz, C. Keely, S. M. Tomasi*. New York : Center for Migration Studies, 1981. 105 p.
7. Bohning W. R. Helping Migrants to Stay at Home. *American Academic Political & Social Science*. 1994. No. 534. P. 165–177.
8. Massey D., Arago J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor J. E. *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. *Oxford University Press*, 1998. 376 p.
9. Frank A. G. The Development of Underdevelopment. *Dependence and Underdevelopment / Ed. by J. D. Cockcroft, A. G. Frank, D. Johnson*. New York : Anchor Books, 1972. 46 p.
10. Стокер П. Работа иностранцев: Обзор международной миграции рабочей силы. Москва : Академия, 1996. 85 с.
11. Wallerstein I. The Modern World System I. *Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*. *New York : Academic Press*, 1974. Vol. 10(1). P. 11-65

12. Wallerstein I. The Modern World System I. Mercantilism and the Consolidation of the European World Economy, 1600–1750. *New York : Academic Press*, 1980. Vol.55(3). P. 34-67.
13. Sen A. Development as Freedom. New York : Anchor Books, 1999. 366 p.
14. Papademetriou D. G. Illusions and Reality in International Migration: Migration and Development in Post World War II Greece. *International Migration*. 1985. Vol. 23. P. 211–223.
15. Stark O. The Migration of Labor. USA: Cambridge, 1991. 406 p.
16. Massey D., Arago J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., Taylor J. E. Theories of International Migration. *A Review and Appraisal: Population and Development Review*. 1993. No. 19. P. 431–466.
17. Stark O., Bloom D. E. The New Economics of Labor Migration. *American Economic Review*. 1985. No. 75. P. 173–178.
18. Taylor J. E. The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process. *International Migration*. 1999. No. 37. P. 63–88.
1. Zelinsky W. The Hypothesis of the Mobility Transition. *Geographical Review*. 1971. No. 61. P. 219–249.
19. Ионцев В. А. Международная миграция населения: теория и история изучения. Москва : Московский Государственный Университет, 1999. 436 с.
20. Okolski M. Migration Pressures on Europe. *European Population: Unity in Diversity* / Ed. by D. van de Kaa, H. Lerindon, G. Gesano, M. Okolski. Dordrecht, Boston, London : Kluwer Academic Publishers, 1999. P. 141-194.
21. De Haas H. Migration and Development: a Theoretical Perspective. *International Migration Institute Working papers*. Oxford : University of Oxford Press, 2008. P. 804-992.

22. Martin P. L., Taylor J. E. The Anatomy of a Migration Hump. *Development Strategy, Employment and Migration: Insights from Models* / Ed. by J. E. Taylor. Paris : OECD, 1996. P. 43–62.
23. McAuliffe, M., A.M. Goossens. Regulating international migration in an era of increasing interconnectedness. *Handbook of Migration and Globalisation* / Ed. By A. Triandafyllidou. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2018. P. 86–104.
24. Нью-Йоркська декларація про біженців та мігрантів: Резолюція, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй від 19.09.2016 р. А / RES / 71/1. URL: <https://undocs.org/ru/A/71/L.1> (дата звернення: 24.02.2021)
25. Лайчак М. Записка Председателя Генеральной Ассамблеи. Межправительственная конференция для принятия глобального договора о безопасной, упорядоченной и легальной миграции. Нью-Йорк. 30.07. 2018. URL: <https://undocs.org/en/A/CONF.231/3> (дата звернення: 24.02.2021)
26. Martin S. Weerasinghe S. Global Migration Governance: Existing Architecture and Recent Developments. *World Migration Report 2018*. Chapter 5 . URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en_chapter5.pdf (дата звернення: 26.02.21)
27. Chetail, V. International Migration Law. *Oxford University Press*. 2019. 498 p.
28. Makooi, B. Why is the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration being challenged in Europe? *Info Migrants*. 03.12.2018. URL: www.infomigrants.net/en/post/13634/whyis-the-global-compact-for-safe-orderly-and-regular-migration-being-challenged-in-europe. (дата звернення: 26.02.2021)
29. Newland. K. The Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration: An Unlikely Achievement. *International Journal of Refugee Law*. 2018. Vol. 30(4) P. 657–660.
30. Dowd R., McAdam J. International cooperation and responsibility-sharing to protect refugees: What, why and how? *International and Comparative Law Quarterly*. 2017. Vol. 66(4) P. 863–892.

31. Статистичні таблиці та графічні матеріали. *Державна служба зайнятості*. опубл. 13.11.2020 URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68> (дата звернення: 02.03.2021)
32. State Statistics of Ukraine (SSSU 2020), *Labour force of Ukraine 2019: Statistical publication*, 2019. 189 p. URL: https://ukrstat.org/en/druk/publicat/kat_e/2020/08/Zb_rs_e_2019.pdf (дата звернення: 28.05.2021)
33. Міграційний рух населення 1998-2019. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm (дата звернення: 18.04.2021)
34. Бутченко М. В. Україне поднялась новая волна эмиграции. *Корреспондент.net*. 2014. № 3. URL: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3298189-v-ukrayne-podnialasnovaia-volna-emyhratsyu>. (дата звернення: 13.04.2021)
35. Грабинський І. М. Особливості політики інтеграції мігрантів на ринку праці Португалії. *Економічний простір*. 2015.– №98. - С.5-15
36. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. Київ: НІСД. 2017. 40с. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Malynovska-d28e1.pdf> (дата звернення: 13.04.2021)
37. Перерахунок даних щодо приватних грошових переказів в Україну за 2015-2017 роки Національний банк України. Департамент статистики та звітності. Київ. 2018 URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 13.04.2021)
38. World report 2015. Events of 2014. *Human rights watch*. 2015. 664 p. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2015> (дата звернення: 13.04.2021)
39. Курунова Ю. О. Міжнародна трудова міграція та міграційна політика. *Актуальні проблеми розвитку соціокультурної сфери*: матеріали

матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Львів: Центр суспільних інновацій, «Сполом», 2016. С. 19 -26.

40. Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення. Генеральна конференція Міжнародної організації праці 24.06.1975р. № 143. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_163.#Text (дата звернення: 14.04.2021)

41. Global Trends 2013. The UN Refugee Agency. Published 18 Jun 2015. P. 13 URL: <https://www.unhcr.org/ph/wp-content/uploads/sites/28/2017/03/GlobalTrends2013.pdf> (дата звернення 15.03.2021)

42. Migrants by Origin and Destination. *United Nations, International Migration 2013*. 2014. No. 2013/3. P. 4. URL: https://esa.un.org/unmigration/documents/PF_South-South_migration_2013.pdf (дата звернення 15.03.2021)

43. Migration as an enabler of development in Ukraine. *International Organization for Migration (IOM), Mission in Ukraine*. Kyiv: 2016. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_migration_as_an_enabler_of_development_in_ukraine.pdf (дата звернення: 24.04.2021)

44. Shaw W., Ratha D. Causes of South-South Migration and its Socioeconomic Effects. *Migration Policy Institute*. 2017 <https://www.migrationpolicy.org/article/causes-south-south-migration-and-its-socioeconomic-effects> (дата звернення: 15.05.2021)

45. Graeme Hugo. What we Know About Circular Migration and Enhanced Mobility. *Migration Policy Institute*. 201. P. 2. URL: <https://www.migrationpolicy.org/research/what-we-know-about-circular-migration-and-enhanced-mobility> (дата звернення: 15.05.2021)

46. Global compact for safe, orderly and regular migration. *Refuges and Migrants*. 2018. 34 P. URL: <https://refugeesmigrants.un.org/migration-compact#:~:text=On%2013%20July%202018%20UN,11%20December%20in%20Marrakech%2C%20Morocco.> (дата звернення: 28.05.2021)

47. Borjas, G. J. The economic analysis of immigration. *Handbook of Labour Economics* / Ed. by Ashenfelter O.C., Card D. Amsterdam: Elsevier Science BV. 1999 Vol. 3 P. 1697-1760.
48. Bodvarsson, Ö.B., Van den Berg H. *The Economics of Immigration: Theory and Policy*. New York: Springer. 2013. 428 P.
49. *Global Monitoring Report 2015/2016: Development Goals in an Era of Demographic Change*. Washington, DC: World Bank. 2016. 307 P. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22547> (дата звернення: 24.04.2021)
50. *International Migration Report 2015. United Nations Department of Economic and Social Affairs*, New York. 2016. 36 P. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf (дата звернення: 12.05.2021)
51. Böhme, M., Kups S. The economic effects of labour immigration in developing countries: A literature review. *OECD Development Centre Working Paper*. 2017. No. 335. 73 P. DOI: <https://doi.org/10.1787/18151949> (дата звернення: 24.04.2021)
52. Hans Werner. Neue Wanderung. *Wirtschaftswoche*. 2013. No. 10. P.44. URL: <https://www.hanswernersinn.de/archiv-hws/standpunkt/Ifo-Viewpoint-No--145--New-Migration.html.1> (дата звернення: 28.05.2021)
53. Grigoryev, L., Pavlyushina, V. Global Recession and Income Inequality: Factors of Disruption for Elites in the Twenty-First Century. *In Global Governance in Transformation*. Cham: Springer. 2020. P. 275-297.
54. *Leveraging economic migration for development*. New York: The World Bank. 2019. P. 82. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/167041564497155991/leveraging-economic-migration-for-development-a-briefing-for-the-world-bank-board> . (дата звернення 25.04.2021)
55. *Migration, displacement and education: Building bridges, not walls* 2019. Global Education Monitoring Report Team. 2018. 435 P. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265866>. (дата звернення: 04.05.2021)

56. Migration and Development. Brief 31. World Bank Group: Knodman. 2019. 42 P. URL: <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-31>. (дата звернення: 04.05.2021)
57. Світовий банк прогнозує найстрімкіше скорочення обсягів грошових переказів у новітній історії. Вашингтон: Світовий банк. 2020. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2020/04/22/world-bank-predicts-sharpest-decline-of-remittances-in-recent-history> (дата звернення: 28.05.2021)
58. Migration and remittances: Recent developments and outlook. World Bank Group: Knodman. 2019. 42 P. URL: <https://www.knomad.org/sites/default/files/2019-04/Migrationanddevelopmentbrief31.pdf> (дата звернення: 14.03.2021)
59. Remittance prices worldwide. The World Bank. URL: <https://remittanceprices.worldbank.org/en/about-remittance-prices-worldwide>. (дата звернення: 11.03.2021)
60. World Population Prospects 2019: Highlights. United Nations: Department of Economic and Social Affairs. 2019. 46 P. URL: <https://www.un.org/en/desa/world-population-prospects-2019-highlights> (дата звернення: 11.03.2021)
61. Unemployment among migrants. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics> (дата звернення: 04.04.2021)
62. Types of migration. URL: <https://center-yf.ru/data/stat/vidy-migracii.php> (дата звернення: 27.05.2021)
63. Temporary and circular migration: empirical data, modern management practices and options for further development in the EU countries. Luxemburg: United Nations. 2017. 84 P. URL: http://moscow.iom.int/russian/publications/CARMP/iomrf%20pub/Vremennaja_cirkuljarnaja_migracija_politika_ES.pdf (дата звернення: 14.05.2021)
64. World Competitiveness Rankings 2018 (WCR). URL: <https://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/release-2018/ranking2018.pdf>. (дата звернення: 14.05.2021)

65. IMD World Competitiveness ranking 2019. URL: <https://www.imd.org/contentassets/6b85960f0d1b42a0a07ba59c49e828fb/one-year-change-vertical.pdf>. (дата звернення: 14.05.2021)
66. International Migration Report. Highlights, United Nations, 2017. P. 27–29. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf. (дата звернення: 14.05.2021)
67. COVID-19 Crisis Through a Migration Lens. Migration and Development Brief 32. World Bank Group: Knodman. 2020. 50 P. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/989721587512418006/covid-19-crisis-through-a-migration-lens> (дата звернення: 15.05.2021)
68. Хто є екологічним мігрантом? URL: <https://uk.history-hub.com/hto-ye-ekologichnim-migrantom>. (дата звернення: 28.05.2021)
69. Шевченко О.В. Проблема глобальної зміни клімату в контексті міжнародної безпеки. *Actual problems of international relations*. 2017. No. 15 P. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/3093/2776> (дата звернення: 28.05.2021)
70. Remittances. Migration Data Portal. 2021 URL: <https://migrationdataportal.org/themes/remittances> (дата звернення: 15.04.2021)
71. Sources and Methods. The World Bank. URL: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/sources-and-methods.html> (дата звернення: 14.03.2021)
72. World Economic Outlook 2020. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/WEO/2020/April/English/ch4.ashx> (дата звернення: 15.05.2021)